

Fetere solitus sum ne tacebo / p̄fessos mihi specialiter instituire ad q̄tuor obseruanda. Nam quo ad crimina p̄re ceteris detestor in eis os mēdacijs et piurijs detractionibz deditū. **D**an⁹ q̄z violentas et rapaces. Tactus deniqz libidinosos maxime monstruosos. damnatosqz legibus. **P**rimū obseruandū est vt summope sibi caueāt. ne deinceps sint occasio ruine et damnatōis alioz. quoniā istud est p̄riū demonis officij. Bene iussum est. Si nō caste. tamē caute. hoc est secrete et solitarie sine lesiōe vel scādalo cuiuscūqz. **S**cōz est. vt seductos olim ab eis / aut suos ī malum cōplices / studeant quātū discrete poterint ad emendatiōem reducere. immo et alios p̄ eis. quatin⁹ et ipsi qui p̄ri⁹ demonū / nūc p̄ hoc angelozū fungātur officijs. **T**ertij est vt si peccauerint de cetero (p̄ vt est humana fragilitas) semp̄ tamē adhibeāt tempore et loco ip̄m p̄fessionis antidotū. quā nihil esse valiturā obtestor iterum et iterū. si nō fuerit integra et sufficienter explicās atqz dinumerās cognita cōfidentis peccata. cum cōstantijs maxime eis q̄ peccati sp̄m mutāt. **Q**uartū est. **I**ndico nempe singulis nō obligatorie sed exhortatorie sepius. vt teneāt facilem quandā obseruatiōez pro omni tempore vite sue. tam pro rememoratiōe et quadā satisfactiōe peccatorū integre simul confessorū / q̄z pro cautela aliqua futurozū. **U**tor vero p̄muniter hoc modo. vt dicāt singulis diebz bis pater noster et aue. **D**aria semel de mane et semel de sero. cū totidem p̄strationibz ad terrā. si et vbi cōmode fieri poterit. **R**aro autē muto in hoc pro magnitudine et varietate criminū diuersitate h̄mōi obseruatiōnū. quoniā vix istud fieret et in alijs penitentijs secretioribus p̄t scrupulosius varietas talis tradidi. **O**si in hoc innocētes cū nocētibz exquem / nō conquerātur innocētes. qz nō min⁹ obligati sunt qui ne similes eēt nocētibz / ipse prohibuit manutenuitqz. **H**anc vero quadruplicē institutiōez pro puillis / metro ludēs cōprehēdi. vt eas altiori mētereponāt. **N**ō opere aut verbis. alios corrueris ynqz. **S**it satis ipsa tibi p̄ditio propria. **S**i q̄s p̄dideris monitis actis ve nefandis. **D**iscrete ad rectū mox reuocare stude. **N**on pudor obsistat / tua quin cōfessio plene. **C**rimina scita notet.

vel nocet illa tibi **T**u de cōfessis grat⁹ / tu ne recidues **S**igno aliquo facili / iugiter esto memor. **A**d extremū vsqz quo puuli diligitis infantia. **U**t quid diligitis vanitatem et queritis mendaciū. **V**enite fidenter. nulle viarum insidie. nullus later anguis in herba. **C**ōmunicabim⁹ mutuo bona sp̄alia / quia tp̄alia vestra nulla requiro. **E**go vobis doctrinā. vos mihi orationē impendetis. immo orabim⁹ pinuicem vt saluemur. **S**ic angelos nostros vicissim letificabimus / in quozū solennitate hec scribo. **S**ic forte. nec iā forte. sc̄ certa spe misericordiā inueniem⁹ apud p̄ez nostrū. dum obediem⁹ voci sue in accessu nostro ad eū. ego puocando / vos exequendo. **N**ec deerūt p̄ / gratie et deuotiōis amplexus / in p̄nti miseria cōsolatoriū / postmodū glorie cōsummate p̄petua vnitas subsequet. **A**d quā nos omēs / qui spiritu paruuli esse debemus / inuitat ipse **J**esus spiritali collocutiōe et afflatu iugiter inspirās et dicēs. sinite puulos venire ad me.

Incipit opusculū

eiisdem de contractibus ad instantiā prioris et ceteris dom⁹ carthusie in labaudia Anno dñi. **M**.ccccx. **D**ele. **J**anuarij.

Incipit prohemij

Qui volunt diuites fieri incidunt in laqueū et tentatiōem diaboli / et desideria multa et inutilia et nociua. q̄ mergūt hoies in interitū et p̄ditōem. **R**adix enim omnium maloz est cupiditas quā quidā appetentes / errauerunt a fide. et inseruerūt se multis doloribus. **T**u vero homo dei hec fuge. **D**ec est apostolica ammonitio cōformis sententie christi. **N**on potestis deo seruire et māmone. **S**ed ve filijs **A**dā post peccatum. quos oportet trāsire per viā contractū ciuiliū. vbi meū et tuum perstrepunt et altercantur. **U**bi dolos fraudes laqueos deceptionis / spergit et abscondit inimic⁹ dum iniqua rebus precia suadet imponi dum nō satis attendūt homines quod ait. **S**uido carthusien⁹. **R**ationalis creature / vera perfectio est. vnamquāqz rem tanti habere quanti habēda est. sicut plurius est aīa q̄ esca. fides et equitas q̄ pecunia. // **Q**uo fit vt sp̄iales etiā dei homines / vix euadūt pericula. licet nolint diuites fieri

De contractibus

licet dicant ex sententia/habentes alimēta
z quibz regamur/his contēti sim? Incū-
bit siquidē eis/vel p se vel p suos/ambu-
lare viā que dura est z anfractuosa/cōtra-
ctuum.plena laqueis.z funibz circūpleta
peccatorz. Tales igit qd agent/qualitē
obediēt aplo iubēti. Quvero o hō dei hec
fuge? Nūquid debuerāt prout alibi loqf
extra mūdū crisse. nedū animo sed corpe
qui nec fodere valent.z mendicare erube-
scunt.z de altario viuere habēt. Quvero
prouidit idem apls dum prioribz verbis
cōtinuo subiūxit. Sectare autē iusticiā.
Hec est enī que cōmutatōnem oēm equo
precio mēsurat numerat z ponderat. Iu-
sticiā vero docet ipsa sapiētia. p quā se re-
ste/legū cōditores iusta decernūt. Hinc il-
la sapiētissima salomonis oratio. Vit-
te sapiētia de celis sanctis tuis.vt mecum
sic z mecum laborer. Sit z ipsa nobiscū
volentibz inq̄rere q̄ sit via regia cōtractu-
um ciuiliū ad euitandas offendiculoz tē-
diculas. Mōmuit hoc attētare petitio
quorundā hominū dei casum offerēs p/
plexū apd eos quos exaudire caritas ius-
sit z inclinauit sapiētia pollicens. q̄ eluci-
dant me inq̄t/vitam eternā habebunt.
Erūt autē p̄tiones due. Prima resoluet
materiā cōtractuū ad terminos iuris diui-
ni z naturalis. sub quintuplici quaterna-
rio considerationū. Altera sub totidē p/
positionibz/particularē casum q̄ petitus
est attinget z absoluet.

Explicit probemū. Incipit tractat.

Sequitur prima pars principalis Incipit p̄m q̄ternari? Consideratio prima

Contractuū boitatē aut ma-
licia/doctrinalr inuestigare
volentibus/necesse est in pri-
mis cognoscere qd nois. et
qd rei. qd scz sit cōtractus. et
de cōtractuū spēbz. Tradit hoc aresto-
tiles esse primū z p̄riū in omī disciplina
siue sciētia. qm̄ ignorātes terminos/de fa-
cili palogifant. Potest at cōtractus. ita
breuiter describi. Cōtractus est cōmutatio
ciuilis legitima. Cōmutatio ponit p ge-
nere. Ciuilis addit ad d̄nam mutationū
naturaliū. q̄s cōsiderat p̄tia natural. con-
tractus enī spectat ad ethicā siue moralē

phiam. Subiūgit legitima. i. legi cōfor-
mis/ad d̄nam cōtractuū illicitoz vel ille-
gitimoz. Inuēta est aut cōmutatio ci-
uilis post pctm̄. qm̄ status innocētie/ha-
buisset oīa cōia. Rursus cōmutatōnū
ciuiliū. multiplices sunt spēs. Una est vē-
ditio. altera est emptio hñtes se correlatiē
adinuicē. venditio in agēte z emptio i re-
cipiēte. Locatio z cōductio. silēm hñtes
correlatōem. Mutuatio actiue z passiue.
silt se hñtes correlatiue. Datio liberal et
receptio gratuita. Pōt itez extēdi cōmu-
tatio ciuilis ad matrimonialē cōiunctio-
nē maris z femine. de q̄ nihil ad p̄ns.
Cōstat igit qd cōtractus est spēs iusticie. ne-
dū prout est general virtus. sed spēalis. z
spēali illi que dicit iusticia cōmutatiua.
Propterea si debeat plena resolutio fieri
necesse est puenire ad diffinitōez iusticie.
p differētiās int̄ medias. An qz cōmuta-
tio ciuilis/nō hz fieri nisi p translatōem
dñi vel vsus vel vtriusqz. consequēs est vt
sciat qd sit dñiū. z qd dñs z quot sunt spe-
cies dñiū. An dñiū p̄as est p̄inq̄ assumē-
di res alias vel vt alias/in sui facultatē vel
vsus licitū fm̄ iuravel leges/rationabil-
ter institutas.

Consideratio II

Contractus ex q̄ est cōmutatio ci-
uilis legitima. z legitimi d̄r qd ē
cōforme legi. necesse ē agnosce-
re qd sit lex q̄les insup z q̄t sint
ei spēs. fundat vt p̄cedēs. Legū nēpe alia
est pure diuina. alia est pure natural. alia
canonica. alia pure positua alia ciuili pu-
re z ipa positua. Sūt z alie mixte ex aliq̄
b̄p̄dictis legibz. Ignoratz itaqz vel nō
p̄sideratz hm̄ōi diuisiōibz z diōibz/nō p̄t
h̄ri certa z p̄fecta resolutio. notificās diffi-
nitōez sc̄. Quid p̄trea dicat meū. qd tu-
um. neqz p̄ sc̄q̄ns q̄s sc̄tus sit licit? vel il-
licit? licit? vel illicit? in q̄s de se vel suo ge-
nere. aut ex sol accidētalibz circūstātijs. q̄
nō cadūt sub arte. S; qm̄ alibi tradita ē
sub compendio ista resolutio/illam ad p̄-
sens non reperimus.

Consideratio. III.

Contractuum diuisio/species z
sufficiētia/sic haberi p̄nt. z ex-
pedit agnoscere. Aut enim per-
fectū trāstert dñiū. aut sol? vsus

Si primo modo hoc est dupl. qz vel fit mediante precio. z sic sunt due species correlatiue. emptio z venditio. Vel fit sine precio. z ita sunt due species correlatiue mutuario actiua z passiua. Unde mutuū dicitur quia de meo facio tuū. Pot ad di tertia species. que proprie nō est cōtractus sed est liberalis datio seu donatio vl' elemosyna. Ad dicitur quarta species que dicitur campsis seu cambiū. vbi fit translatio dominij de aliqua re ad aliā rem. remanētibus ambab' in sua eētia. vti vini ad frumentū. vel vestis ad solarē. vel pecunie ad pecuniā/ q̄uis hec species reducat ad emprōnem vel venditōnem. Vel si solus transferit vsus/redit ad locatiōem vel cōductiōem. cōmodatiōem vel accōmodatiōem

Si autē cōtractus sit talis virtute cuius trāssert vsus rei/retento dominio hoc cōtingit dupliciter. Quia vel hoc fit sine precio mediāte. z sic sunt due species correlatiue. cōmodatiō z accōmodatiō. Aut fit mediante precio/ z sic sunt due species correlatiue. locatiō z cōductiō. Potest ad di tertia species que dicitur censualis pēsiō vel emphyteosis. vel datio ad firmā Adde ret' quarta species q̄ est impignoratō. nisi q̄ ibi nō est est p'prie trāsslatiō. sed tantum modo depositiō p securitate mutui vel cōmodati vel crediti **D**eniq; notari p' q̄ in aliq' rebus non est dominij sepatuz ab vsu in pecunia numerata cui' dominiū est vsus. alioquin frustra esset. Et insup ecōuerso in cibo. cui' vsus est ipsa rei cōsumptiō. Et ita proprie nō sepatur hic vsus a dominio. Unde consurgit non p'ua turbatō apud aliquos nihil habere se dicentes in proprio vel in communi.

Consideratio III

Contractū diffinitōes in speciali tales pnt elici ex pmissis **V**enditio est cōtract' p quē fit trāsslatiō dominij alicui' rei. de vno ad alterū/ precio legitimo mediāte Ita q̄ ibi est merc' z preciiū. z emēs z vēdens Nec refert si sint plures ementes vel vendētes vt in cōitate. Et dicitur merc' ali/ quādo pecunia. aliqñ ius ipam recipien/ di. aliqñ est propriū corpus/serui alicui' **M**utuario est cōtractus p quē fit trāsslatiō dñij ad altez / nullo p̄cio mediante. nō quidē ad sp vel p sp. qz iā eēt liberalis

donatio **C**ampsis est cōtract' p quē fit trāsslatiō dñij vni' rei ad alterā. sic q̄ vna ē preciiū alteri' / nec differt merc' a p̄cio. Et inde surgit dñna ab emptōe z vēditōne cōiter dictis. vbi p̄ciū z merc' distinguūt.

Donū est trāsslatiō rei ab vno in altez liberalis z irredibil. non eī pactio est vel i tentiō/ q̄ fiat redditio. qz iā non eēt donū pure gratuitū **R**ursus cōmodatiō ē cōtract' p quē fit trāsslatiō vsus rei de vno ad altez / nullo p̄cio mediāte/ retēto dñio

Locatiō ē cōtract' p quē fit trāsslatiō vsus rei de vno ad altez / aliq' p̄cio mediāte/ retēto dñio **C**ensualis pēsiō videt' mixta ex vēditōne z emptiōne. locatiōne z cōductiōne qm̄ fit ibi qdā trāsslatiō dñij rei z vsus sui. ad tps solū. vel cū certis modificatiōnib' apposit' **P**ossent ex his elici descripriones illicitoz cōtractū. possz etiā fieri p̄bū de pmissis p metaphorā z trāsslatiōnē ad spūalia. vt dicim' regnū celoꝝ emi. z q̄ de' recipit ad vsurā/ sed omittim'.

Postremo qm̄ susceptiō pntis opusculi. p̄cipalr est non de qlibet contractu ple/ ne loq. sed ad inuestigādū q̄s contractus vere dicat' vsurarius. vt radicatus et apte possit cognosci/ curabim' causas aliq̄s remouere/ ppter q̄s possit videri aliquib' q̄ contractus aliq̄s eēt vsurari' vel illegitim' siue non licit'. loquētes p̄cipue de legitimo vel illegitimo fm legē pure diuinā vel pure naturalē. p̄supposito lapsu generis hūani seu pcti. Et p̄rio de vēditōne z emptiōne fiat sermo z hoc in scdo q̄terna rio nostraz consideratiōnū

Incipit secundus **quaternarius.**

Consideratio quinta.

Venditionis z emptiōnis cōtractus/ non ideo p̄cise dicit' illegitim'. quia sit vtilioꝝ vni' p̄i q̄s alteri vt vendenti q̄s ementi vel econtra. **P**ossit aliquis opinari cōtractū. quia cōtract' species est iusticie commutatiue. q̄ respicit equalitatē rei que vēditur. ad rem q̄ emif. vt seruet' eq̄litas iustit' p̄cū. propter quā equalitatē. facili' obseruandā. inuenta est moneta vel numisma vel pecunia. sicut pulcre deducit philosophus z facile est aduertere consideratiōne distātiās locoꝝ. z varietatē. nūc abundantie. nūc indigētie in reb' commutādis

De contractibus

Nihilominus apparet veritas nostre consideratōnis in practica vulgata et approbata. per omnes fere nationes. dum venditur et emitur redditus perpetui ut decem denarij reddituales perpetui / pro centum vel ducentis in pecunia numerata. **C**onstat in hoc casu quotidiano / quod infra .xx. annos emens poterit recipere totam pecuniam traditam. remanente sibi sua possessioe et integro. immo facta fortassis melioratōne. **S**unt alij casus ostendentes veritatem huius consideratōis. sed hic vnicus ad p̄ns sufficiat. **U**nde textus **L**eu. xxv. sic habet qui vendiderit domum suam intra muros urbis / habebit licentiam redimendi donec 9° annus impleat. si non redemerit 7° anni circulus fuerit euolutus / emptor possidebit eam. et postea eius in perpetuum et redimi non poterit etiam in iubilaeo. **N**otentur haec tria. **P**rimo quod venditio perpetua / licita est. **S**ecundo quod venditione non inficit conditio redimendi. **T**ertio quod si emptor / post .x. vel .xx. annos velit vendere illud quod emit suo venditori qualicumque precio. non tenetur fructus medij temporis deducere in precij recompenationem.

Consideratio. vi

Venditōnis et emptionis contractus non ideo precise dicitur illegitimus / quod res vendita potest ad certum tempus redimi seu retrahi lege super hoc constituta. **D**icentes oppositum / cōdemnarēt supremum legislatorum deum in legibus suis iudicialibus / datus per moysen populo iudeorum sicut est textus apertus **L**eu. xxv. mox allegatus. ubi patet quod vendens hereditatem / poterat redimere immo et sine redemptione reuertebat hereditas in anno iubilaeo. **C**uncta inquit regio possessionis vestre / sub redemptionis conditōne vendet. **H**ec autem lex inducitur hic / non quod obliget per nunc populum christianum / nisi pro quanto nouiter institueretur per legislatorum legitimam / in ista patria vel in illa. sicut factum est de multis legibus iudicialibus legis antiquae. quemadmodum praeterea leges civiles non artant in foro ecclesiastico. nisi pro quanto per legislatorum ecclesiasticum firmate sunt. **S**ufficit autem ad propositum monstrasse per licitam legem veterem veritatem nostre consideratōis. quod scilicet de lege pure diuina et naturali / contra quas

agere nusquam fas est. non habet quod de ratione venditōnis licite sit quod non valeat redimere res vendita. sic quod non interponat conditio redimendi lege publica vel puata voluntate

Consideratio. vii

Venditōnis et emptionis contractus / non ideo precise dicitur illegitimus / quia pactum potestatis redimendi rem venditam ad tempus certum vel incertum / vendens et emens interposuerunt. **S**equitur ex precedenti. quia si iuxta istam legem publicam / potest homini contractus fieri non repugnat legi diuinae vel naturali quod ita fieri possit lege vel conuentione priuata quicquid sit alicubi de prohibitione positina

Consideratio. viii

Venditōnis et emptionis contractus / non ideo precise dicitur illegitimus iure diuino ac naturali / dum propter libertatem redemptionis vendite rei. res ipsa minori precio venditur vel emitur. **D**educitur primo per institutōem legislatoris publicam si fiat ex hoc mensuratio precij secundum ampliacionem dominij super rem emptam. **C**onstat enim quod in casu consideratōis / cedit res emptori / ipsi emptori in minus amplum dominium / quam si non posset redimi. et contra venditor non ita plene denudat se totaliter a dominio sue rei quam vendit. **S**i igitur potest precium augeri / dum ius vel dominium est pinguius latius et vberius / dominio diminuto potest et precium diminui. **P**ro quo facit textus **L**eu. xxv. qui sic habet. **Q**uanto minus tempus numeraueris / tanto minus emptori constabit. **C**onfirmatur ex consideratōne contractus qui est locutio vel conductio ubi fit translatio solius vsus retento dominio. **Q**uis enim nesciat tempari vel augeri precium / iuxta tempus et vsus comoditatem maiorem vel minorem. **E**licitur ex premis hanc veritatem. quod non est de intrinseca ratione venditōnis aut emptionis / quod fiat sine lucro alterius partium / et sine spe vel pacto redemptionis seu retractōnis peruenientis aut eius causam habentes.

Bequitur nunc videre

quid de iure positino sit vel esse potest de ratione contractuum. **E**t hoc in tertio quaternario consideratōnum.

Incipit tertius quaternarius

Arbitrio legislatoris/ subiacet contractuum modificatio/ limitatio vel amplificatio/ Deducitur et hoc. Q ad legislatoris spectat legum institutio. Formalis autem ratio contractuum/ consistit in conformitate ad leges sicut patet ex ditione contractus q est commutatio civilis legitima id est conformiter ad leges facta Unde contractus matrimonialis de quo minus videtur/ cum sit de iure naturali. subijcit tamen arbitrio legislatoris. scilicet pape vel ecclesie. alioquin non posset fundari illegitimitas quorundam personarum ad matrimoniale contractum. Immo et arbitrium tale legislatoris/ extendit etiam ad foras conscientie et penitentie. ut non quilibet peccator possit se cuilibet sacerdoti subijcere/ ad consecrationem sacramentalis absolutiois

Consideratio X

Arbitrio legislatoris fas est. quoniam expedit et decet/ contractus aliquid nunc validare nunc inuvalidare. p temporum. locorum. personarum et aliarum circumstantiarum/ variata qualitate. Deducitur primo p exemplum legislatoris supreme dei. qui licet multa iudicialia statuerit in antiqua lege pro regimine populi iudaici. nihilominus sic tempauit illa iudicia tempore legis euangelice/ quod illa commisit illis quibus ait. Qui vos audit me audit. Et p apostolum suum Omnis anima potestibus sublimioribus subdita sit Et ad hoc est sententia concors omnium doctorum. imo totius ecclesie. Unde quod diceret hoc argumentum esse validum. Lex antiqua iudicialis sic vel sic dicebat precipiendo vel prohibendo/ ergo taliter nunc agere christiani tenentur fallere. quoniam hec consequentia/ nedum falsa est. sed hereticalis Et quo sequitur hec veritas quod dum redimimus hereditatem venditam/ non est necessarium deducere fructus medios perceptos. nisi si alia lege quam antiqua fuerit institutum

Consideratio XI

Arbitrio legislatoris humani/ non est possibile quodlibet contractus ita suis legibus moderari quoniam subsequi posset multiplex abusus Sunt ad hoc auctoritates iurium plures

et experimeto quotidiano cognoscimus. Non tamen frustra conatur legislator ad moderationem contractuum dum facit quod in se est/ ad prohibitionem abusu. concedo leges vniuersaliter positas. que quales esse debeant. Sidorus ponit. Nihilominus obseruandum est illud comicum. Ne quid nimis. Et illud sapientis. noli esse iustus nimis. Videmus enim in pluribus quod multiplicatoes institutionum et penarum/ sic inuoluunt populos/ quod fit eis iugum intolerabile et inuolutio laqueorum. Exemplum daturum est alibi in materia symonie. et hic potest accipi in materijs usurarijs/ quibus dum quis aditus precludi/ condennantur multi contractus/ qui secundum legem dei non sunt usurarij nec illiciti. et essent vtiliter tam reipublice quam personis. Exemplum est preterea de casibus in foro penitentie et similibus alijs de quibus alibi.

Consideratio XII

Arbitrio legislatoris puenit nedum leges in contractibus ponere. sed positas interpretari. non tantum doctrinaliter ut iurisperiti possunt sed autoritative et iudicialiter. Est itaque legislator tanquam lex viva director et episcopus. dum et ubi puenit circa leges difficultates ex circumstantiarum varietate que sunt inumerabiles. nec cadere possunt sub arte vel lege quia per accidens sunt. Hinc est illud vulgari auctoritate. Ipse etiam leges cupiunt ut iure regantur. Elicitur ex his altera veritas quod ubi super bonitate vel malicia quorundam contractuum/ difficultas talis exoritur qualis non potest doctrinaliter determinari/ recurrendum est ad arbitrium vel interpretationem legislatoris. preteritum supremum ecclesiasticum que censetur habere iuramentum nedum humana sed diuina in scrinio pectoris et ubi papa deficeret/ concilium generale habet supremum iudicium iuxta veritatem in generali concilio Constantiensi. determinatam et in hac lege diuina immobiliter fundata. Si peccauerit in te frater tuus etc. sequitur dicit ecclesia. Sub iugam in speciali de usurario contractu sub quarto considerationum quaternario.

Incipit quartus quaternarius

Consideratio. xiiij.

Usurarius contractus/ repugnat legi diuine et naturali. sic quod ex suo genere malus est. nec potest bene fieri. Exemplum de mendacio ponitur aliquid. Et ad hoc est sententia concors doctorum.

De contractibus

Unde r̄ p̄hs naturale iudicium sequens po-
suit cōtra naturā esse vt numus numum
pariat. In psalmis quoq; r̄ p̄phetis satis
innuit. Si quis ad beatitudinē velit in-
troire/ q̄ pecuniā suā non det ad vsuram
Sp̄s deniq; dicit. date mutuū nihil inde
sperātes. Et ad hoc sunt cōgruētie plu-
res date p̄ doctores p̄pter incōueniētia q̄
reipublice prouenirēt ex vsuris si licite di-
cerent. Vñ r̄ hō nascit̄ ad laborē. sicut ha-
betur in Job. Est ergo cōtra naturā hoīs
vt sine labore velit viuere. qd̄ fit in vsur̄.
Nam r̄ adā in statu innocētie posit̄ erat
in paradiso vt oparet̄ et custodiret illum.
Et post peccatū dictum est illi In sudore
vultus tui visceris pane tuo Quinetiā re-
cipiētes ad vsurā dum pecuniā promptā
inueniūt/ facilī p̄sumūt r̄ exponūt r̄ ocio
vacant et tandē graui paupie per os alie-
nū consumūt. Verūtāme ille r̄ cōsiles
rōes deducētes ad incōueniētia nō vidēt
satis cōuincere volentem p̄teruire. Quia
poneret ex aduerso multos casus/ in qb̄
magna vtilitas et q̄si necessaria sequerēt.
tam in dāte q̄ in recipiēte. sicut allegant
aliqui de mēdacio officioso Et aliq̄ de sim-
plici fornicatōe. Dicerent insup̄ verbum
xp̄i non esset p̄ceptū. sed consiliū. Silt̄
ad illa que subiūgit̄ p̄mittit̄ dū predictū
verbū dicit. Date mutuū. Nihilomin̄
veritas ista tenēda est tanq̄ ex fide r̄ eccle-
siastica determinatōe sicut r̄ de mēdacio.
qd̄ nō possit bene fieri. qz p̄ doctrinā op-
positā qualis fuit apud grecos multos/
si admitteret̄ officiosum mendaciū/ tota
scripture sacre (sicut dicit Augu.) vacilla-
ret autoritas. immo depiret fidelitas r̄ fi-
delis cōuictus apd̄ hoīes. Non ei oportz
propter vtilitates que p̄ acc̄ns p̄nt accide-
re/ ea dicere bona que p̄ se et de suo genere
mala sunt. r̄ que confesti noiata (sicut are-
stotiles loquit̄) sunt inuoluta malicia. si-
cut furtū/ qd̄ est cōtractatio rei aliene/ bñ
fieri est impossibile. q̄uis furtū possit fie-
ri nō furtū. accedente cōsensu dñi. Silt̄
diceret̄ q̄ vsurarī cōtract̄ inualid̄ est p̄ le-
gē sup̄iore diuinā. r̄ ita illegitim̄ est vt sit
furto similis. dū pecuniā vltra sortē rece-
pta cōtractat̄ inuito dño saltē p̄cipali
scz deo quecūq; sit voluntas recipientis ad
vsurā. que verisilt̄ est inuolutaria p̄ se. sed
volūtaria p̄ acc̄ns. sicut ē in p̄ciēte mer-
ces/ imminēte naufragio. r̄ sicut p̄sensus

in matrimoniū p̄ metū cadentē in cōnsā-
tem virū. qui cōsentit ne mētia vel moria-
tur. Est enī cōsensus iste inualid̄ ad ma-
rimoniale contractū. Similt̄ diceret̄ de
vsurario cōtractu. Quāuis nō sit euiden-
ter ostensum quin maneant difficultates
satis multe.

Cōsideratio XIII

Usurarius cōtractus/ sicut in
antiq̄ lege tolerat̄ est ita possit
in noua p̄mitti/ sub certis mo-
dificatōnibz. Non qd̄ vt esset
licitus sed ne deter̄ eueniret. Exēplū de
libello repudiū in antiq̄ lege p̄missio. q̄ nū
q̄ fuit licit̄. Sic p̄mittēbant̄ dare ad vsu-
ras primis suis sed alienis. q̄uis sup̄ hoc
sit vana doctoz locutio. propter verbum
Ambrosij Vñ textus deuterō. xxiij. sic ha-
bet. Non fenerabis fratri tuo ad vsuram.
nec fruges nec quālibet aliā rem. sed alie-
nis. Exēplū p̄terea de meretricibz. q̄ tole-
rant̄/ nō approbādo qd̄ faciūt. sed nō pu-
niendo. Quo circa possit inq̄ri si tole-
rantia talis sufficiat vt vsurarī faciat lu-
crū supra sortē/ esse suū. sic q̄ nō teneatur
ad restitutōem/ licet peccet/ sicut meretrix
nō tenet̄ ad restitutōez pecunie lu crate p̄-
traditōem fed̄ vsus sui corpis/ inuito do-
mino scz deo. Rñsio forte danda esset. fm̄
duplex forz. scilz cōsciētie in trīsecū. r̄ ex-
trinsecum duplex. vnum ecclie aliud secu-
laris polītie.

Cōsideratio. xv

Usurarī cōtractus/ hz fieri p̄-
cipali in mutuo pecunie. Dici-
tur enim vsura quasi vsus eris
Mutuū. vero dicit̄. qz de meo
facio tuū. Et hoc p̄cipue cōtingit in pecu-
nia/ in q̄ dominiū r̄ vsus/ rōnabilr̄ distin-
gui nō p̄nt/ qm̄ vsus pecunie/ est eī con-
sumptio. r̄ ita dominiū trāsit cū vsu. Pro-
pterea manifestat̄ iniquitas vsurarij. qua de
pecunia q̄ nō est sua sed alterī facta p̄ mu-
tuatōez/ suscipit incrementū pecunie. quā
exigit/ vltra sortē. vel aliud emolimentū ex
pacto. Atz autē sine pacto cōmitteretur
vsura saltē in foro conscie. distinguēdū
esset. p̄ varietate casuū r̄ intentionū. Non
stat enī q̄ recipiēs mutuū/ tenet̄ p̄ legem
amicicie r̄ beniuolētie/ suo mutuātū quā
dā amicabilē beniuolētiā quā p̄t̄ itēdere.

et expectare ille qui mutuū dat. etiā per ex-
hibitionē exterioris boni vel officij. vt q̄
in casu simili recipiet ab illo mutuū vel
aliud amicitie bonū. Nec mirū cū in sim-
plici et liberali dono sic inueniat. dum ta-
men principalis intentio sit donare. etiā
vbi spes redonatiōis vel redditiōis nulla
esset. Sic ad ppositū de mutuo vbi nihil
sperandū est iuxta verbū xpi supple prin-
cipaliter vel ex pacto. quoniā pactū de re-
cipiendo est pecunia mensurabile. et ita
mutui contractus inficitur.

Cōsideratio. XVI

Usurarius cōtractus/ noīatur
aliquādo talis apud doctores
vel populū vel legislatorē. qui
pprie et ex suo genere/ n̄ est vsu-
rarius. Occurrit exemplū simile de sy-
monia. de qua solet fieri distinctio q̄ qdā
symonia est phibita quia mala. et quedā
mala quia phibita q̄ distinctio sanum et
scientificū requirit intellectū. qz iuxta veri-
tatē/ nihil est malū. nisi quia phibitum.
Propterea papa nō potest facere de non
symonia symoniā. licet nō symoniā possit
punire vel phibere/ sub pena vere symo-
nie debita. Sic in proposito dū legistato-
res attenderūt cōtractus varios fieri/ ven-
dendo vel emēdo. locādo vel cōmodando
in detrimentū reipublice/ et in fraudē et fa-
uorem vsurariū proprie dictariū/ phibue-
rūt hmoi cōtractus illicitos et pniciosos
reipublice/ sub penis vsure debitis. preci-
pue dū satis constat ex opibus de mala et
fraudulēta intentōne cōtrahentiū. vbi si
constaret vel constitisset legislatori/ de bo-
na et simplici et pura intentōe cōtrahenti-
um/ aut nō tulisset tales leges phibitori-
as/ aut a suis legibz istos tales excepisset
tanq̄s verus episcopus et director legis.

Sequitur videre

ō potestate legislatoris in moderādis cō-
tractibus lege positua sub quinto consi-
derationū quaternario.

Incipit quintus

quaternariū. Consideratio. xvij.

Ista lege potest institui in aliq̄ pa-
tria/ vt nulla fiat venditio redditua
lis pperua/ quin possit redimi. vno
modo vel alio. ad temp̄ vel ad scm-

per **A**pparet hec veritas ex dictis in se-
cra consideratōe. p textū legis antiq̄. que
tunc vtiq̄ fuit rationalis. et cuius similis po-
test nouiter institui. **S**iquis at dixerit
in antiq̄ lege cautū esse vt dū redēptio fie-
ret/ deducerent fructus recepti medio tē-
pore et ita debere statuere lex iusta/ que re-
demptionē hereditatis vendite cōcederet
fatendum est q̄ hoc posset. attamē si nō
fiat. nihilominus poterit esse iusta. si p qua-
litate patrie et reipublice/ cū circūstantijs
ceteris/ videatur expedire. vt videlicet suc-
curatur et vna pte indigentibz pecunia
prompta. et pvideat ex altera parte/ ne di-
strahant hereditates et instabiles fiant de
personis in personas. et de heredibus ad
nō heredes/ psertim in feudis. **P**ropte-
rea repitit vt in pluribz nullā esse vendi-
tionē maxime hereditariā/ quin lege sta-
tutum sit vel consuetudine firmatū/ vt sal-
tem infra annū et diem/ venditor vel pro-
ximus suus/ possit retrahere p simili sum-
ma. nō deductis etiā fructibz interim rece-
ptis. **Q**ua in re firmatū dictum prius
et memoriter habendū/ q̄ nō est de intrin-
seca ratōne venditiōis vel emptiōis/ im-
potentia vel nō facultas redimendi

Cōsideratō XVIII

Ista lege potest in aliqua patria p-
hiberi/ ne fiat in contractu venditio-
nis et emptiōis/ pactū inter ptes/ de
facultate redimēdi. **P**osset alicui
prima facie videri repugnātia istius dicti
ad pcedēs. quia si lex iusta potest dari de
facultate redimēdi. quomodo nō erit fas
ptribz pactū facere? **S**ed responsio faci-
lis est si cōsideretur intentio legislatoris
ad phibitionē talium pactorū personali-
um. ne videlicet data libertate/ abutatur
in fraudem vsurariā. **I**nterest enī legisla-
toris. ne qlibet passim abutatur re sua. **U**n-
de et apud paganos/ etiam philosophos.
stoicos nominati etiā apud massiliensē. q̄
sentiebāt (licet erronee) hominē seipsum
licite posse occidere/ propter infortuitum
vel euadendum vel cauendū. **L**ex erat/ ne
hoc quisq̄ faceret sine iudicio publice au-
toritatis. **S**ic in pposito et similibz multis
dici potest/ q̄ aliqua licent lege publica/
que nō licent autoritate propria.

Cōsideratio. XIX

De contractibus

Ista lege potest institui precium rez
venaliū tam mobiliū q̄ immobilī
tam censualiū q̄ non censualiū. feu/
daliū z nō feudaliū. vltra quod pre/
cium. nō liceat venditori exigere. imo nec
emptori dare. maxime priuata voluntate
Cum itaq̄ precium sit in contractibus tā
q̄ mediū adequatiū. z difficile sit tale
mediū semp̄ inuenire. propter affectōnes
varias z corrupas hominū. proorsus ex/
pediēs est. vt illō mediū capiat. prout sa/
piens iudicabit. sicut loquitur Aristoteles
de medio virtutis. Nullus autē debet cen/
seri sapiētior q̄ legislator. Propterea spe/
ctat ad eū precipue/ quantum possibile est/
institū precium statuere. quale nō licet trans/
gredi/ priuata voluntate/ que debz coerce/
ri vel ligari prout reipublice deposcit vti/
litas. Et vti nā precia sic omnibz rebus
essent imposta. quē ad modū videmus in
pane z vino/ q̄ euitarēter altercatōes ne/
dum inutiles sed piure z impie. quas ex/
perimur fieri quotidie inter emētes z ven/
dentes. quod non fieret si vnico verbo et
absoluto statim diceret precium. vt vna
talis panni/ tantū valet. modū bladi. tā/
tum valet/ hec cauda vini/ est huius p̄cū.
hic casus tanti z ita de similibz. tunc da/
ret precium qui vellet. qui nollet/ abiret al/
tercatōe dimissa. Difficile est fatemur. sed
tam salubriter factibile ap̄d homines bo/
ne voluntatis. quibus ex hoc esset pax. et
gloria deo.

Consideratio. xx

Ista lege potest institui aut p̄mitti tāq̄
licitū z expediens in certis casibz pro qua/
litate personarū/ q̄ fiat venditio z em̄p̄o
legitima. cum expressiōe pacti de redimē/
do. z pro certo precio etiam minori q̄ res
emeretur vel venderetur sine tali pacto.
Ponamus exempli gratia et rei quā agi/
mus/ duas aut tres generales circumstan/
tias que non fingūtur sed reperiuntur in
multis partibus. Cōstitutum est a legis/
latoze z consuetudine seruatiū in vna pa/
tria. q̄ nemo vendat censum annualem p̄/
petuum/ quin possit redimi totiens quo/
tiens. Statutum est preterea certū preci/
um. vt pro denario quindecim. Hoc totum
licet. vt patet ex predictis. Sūt in illa pa/
tria sicut esse debent/ ecclesiastici plures/
nolentes medicare. sed de redditibus in

cōmuni vel proprio viuere. et hoc vtiq̄ li/
citur est iuxta determinatiōem christi et
apostoli. z obseruatōnem totius ecclesie.
Dignus est enī oparius mercede sua. De/
niq̄ detrahentes ecclesiastici dotatōni. p̄/
pter hoc damnati sunt vt heretici. etiā no/
uissime in concilio Constanti. Et hec est
causa que martyre Thomā fecit. **A**dda/
mus consequēter sicut res habet. q̄ nō in/
ueniūt ecclesiastici prenominati/ possibili/
tatem per se vel p̄ alios/ assignatōes quo/
rūcunq̄ redditū/ nisi facta pactiōe de fa/
cultate redimendi. nihilominus plus cu/
perent inuenire si possent etiā cum maio/
ri precio. cum insup̄ etiā simplici intentō/
ne. vacua ab omni questu. nedum vsurario
sed quomodolibz illicito vel illegitimo
Querit quid agendū sit apud eccliaſti/
cos h̄mōi. Si nolint emere/ propt̄ scri/
pulum. vel ne videantur dare scandalum
in fauorem vsurariozū. ipsi patientur fa/
mem nec subsistent. sed necessario disp̄gē/
tur. z ita nec missarū. nec aliozū obsequio/
rū diuinorū cultus/ remanebit. **I**stud au/
tem incōueniens/ nullus legislator ecclē/
siasticus vel secularis/ pie diceret toleran/
dum/ saltem de ecclesiasticis ab antiquo
constitatis et approbatis. quozū funda/
tio seu dotatio/ z si fuisset a principio suf/
ficiens. delapsa est in diminutiōem intole/
rabilem. nec sua sed temporū malicia. Si
vero concedat/ q̄ vtiq̄ posset contractus
em̄p̄ōnis modo qui dicitur esse licit⁹
immo legitim⁹ id est lege cōstitutus. tunc
habemus p̄positum. **R**esoluētes igitur
materiā ad paucos z claros terminos/ et
dimissis ex industria allegatiōibz vt veri/
tas nude z aperte se maifestet in pace cor/
dis z in lumine ratōnis qd̄ est lumē vul/
tus dei signatum sup̄ nos. **C**oncludam⁹
ex premissis. q̄ fas est vnicuiq̄ vti re sua
prout sua est. patet ex terminis. quia est p̄/
dicatio diffinitōis de diffinito. vel econ/
tra. **A**ut sic. fas est et licet vnicuiq̄ vti re
sua prout voluerit. in emendo. vendēdo.
locando. dando. mutuando zc. et capitur
vti. contra abuti. **P**atet istud ex terminis
quia detur casus in quo quis non potest
vti re sua. iam respectu casus illius nō est
sua. **V**el sic. fas est vnicuiq̄ tanto iure vti
re sua/ quanto iure res est sua. **V**el sic. fas
est vnicuiq̄ vti re sua sicut voluerit. nisi
pateat prohibitio legitima. in quo casu

iam res non dicit esse sua. Hinc dictum est ab alijs qd nihil tam naturale. qd vt quilibet vtatur re sua. Et fundat in lege naturali de dilectione proximi. Et in his duobus mandatis quecuq; vultis vt faciant vobis homines. et vos facite illis. et quod oderis ab alio tibi fieri. alteri ne feceris. Nullus enim velle debet qd impediatur ab usu rei sue. nisi lex dei sit ad oppositum in hoc vel in alio casu immediate vel mediate. Dicitur immediate propter legem euangelicam. dicitur mediate propter leges positivas rationabiliter latas. per gerentes vicem dei.

Sequitur secunda

pars principalis que ponit casum actus in quodam monasterio exponens circumstantias et singula que in emptione reddituum per acta dinoscuntur.

Post materia de contractibus resoluta per diffinitiones et diuisiones et modos significandi metaphisicales et theologicos vsq; ad genus generalissimum quod est iusticia. et hoc sub viginti considerationibus. descendendum videtur ad particularem casum. Deinde circumstantie notabuntur. quo facilius et verius possit factum vel vnde ius oritur sciri. Traditus est autem casus talis. Comunitas aliquis terre/licentia habet a domino suo de certa impositione faciendae sup his. que venduntur infra suos fines. vt pro qualibet libra duos denarios. et qd super huiusmodi obuentionibus possit certum annum censum vendere. addita tamen facultate redimendi precij quodq; statutum est quindeci proximo. Quoddam monasterium emit ab hac comunitate ius recipiendi centum floren. annuatim. pro duobus milibus floren. in numerata pecunia datis. et adiecta facultate redimendi. Questio est si dictus contractus sit usurarius vel alias illicitus.

Nunc igitur circumstantias explicem.

Prima circumstantia est ex parte ementium. quorum vita rationabiliter presumere facit qd non in fraude usurarii vel illiciti questus. vellent inire tractum aliquem scienter usurarium. etiam pro morte temporalis. Secunda quia parati fuerunt et sunt stare iudicio peritorum. sicut et ab initio. et consequenter consuluerunt plurimos. tam viua

voce qd per scedulas et scripturas. quorum fuit consilium. qd licitus erat eis contractus suus. immo fortassis esse potuit qd ille vel similis erat eis debitus. ne desolaret monasterium. cui succurrere debitum habet. nec aliter inueniunt. Tertia circumstantia est qd vltra precij solitum per dominum patrie constitutum legitime tradiderunt quartam partem. et quantum dedissent pro redditibus perpetuis. Et supponitur qd augmentum precij fuerit de consensu domini vel vere vel interpretatiue. Quarta qd venditio tam efficax fuit ex parte eorum tam in voluntate qd in opere translationis. qd nullam sibi retinuerint facultatem retrahendi precium datum. Quinta circumstantia est paupertas ementium immo desolatio si non inuenirent venales redditus. quos malent esse perpetuos. sed non inueniunt obstante circumstantia patrie. in qua prohibitum est lege superioris domini. ne fiat venditio reddituum perpetua. sed semper eum facultate redimendi. Sexta qd si vellent procedere usurario titulo plano vel palliato. repirent pro pecunia data in precium venditionis. longe amplioris censum annualem. vt si posuissent in cambio usurario mille francos. habuissent centum francos annuatim vel amplius. vbi non habent pro duobus milibus francis nisi centum francos. Et hinc patet. neq; fraudem usurariam committere. neq; scandalum vt ab alijs committatur. dare quod bene notandum est. Deinde possent induci ex parte vendentium. certe circumstantie seu cause. pro iustificatione legis condite que dicta est. ne scilicet distrahatur hereditates de heredibus ad non heredes. aut ne communitates. perpetuis redditibus onerate. tandem depeant. Addita est preterea limitatio precij. sicut potuit rationabiliter institui. Data est insuper licentia comunitati vendenti de qua loquitur casus. qd imponeret duos denarios pro libra ad euitandum fortassis grauius inconueniens de diminutione monetarii. sicut exprimur esse grauiore qd impositiones seu vectigalia. que sunt nerui reipublice sicut cicerone. Amplius non est leuiter presumendum. qd vel dominus patrie illius vel communitates. sint immemores salutis sue. qd bona intentione et bono fine. fecerunt ea que fecerunt vel obseruant. ex quo de se non sunt

De contractibus

illicita. sed possunt bene et salubriter fieri quibus etiam possent abusus committi. sed super illis non est habendum iudicium temerarium per alios. specialiter per ecclesiasticos. Illud apostoli potius observandum est nihil inquirentes propter conscientiam. Et illud christi. Nolite iudicare. Et illud iuris Quilibet presumendus est bonus. cum similibus multis

Eliciuntur ex predictis circumstantiis/positiones que sequuntur. Et consequenter regule sequuntur per modum conclusionum rectificantes emptionem. et distinguentes a mutuo. pro decisione materie.

R Sequuntur propositiones

Prima propositio est **P**redictus contractus/ non est mutuum/ nec per modum mutui. Patet ex quarta circumstantia principaliter. iunctis alijs.

Secunda propositio.

Predictus contractus/ non habet speciem mutui vel favoris usurarii. Patet ex omnibus circumstantiis. presertim. iij. et. vi.

Tertia propositio.

Predictus contractus non est usurarius patet ex precedentibus. et ex usure descriptione que secundum doctores non nisi in mutuo invenitur. Unde si fiat alij contractus illicitis modis etiam peioribus quam sit usura. non tamen usurarii dicendi sunt.

Quarta propositio.

Predictus contractus non est illegitimus lege divina vel naturali. Et ita si debeat illegitimus dici/ oportet legem ostendere positivam/ irritantem homini contractum. que nondum palam offensa est. Quod si quis dixerit contractum esse prohibitum lege divina vel naturali/ ostendat illud sibi enim incumbit probatio. sed attendat ubi reperiat. Deinde sequuntur propositiones in casibus alijs particularibus. unde sumi possunt rationes vel similitudines/ ad iustificandum nostrum casum. Et fit hec propositio quinta in ordine.

Quinta propositio

Si quis bona intentione velit vendere/ vel emere rem aliquam primo simplicitate de

inde dare gratiam quod res vendita vel empta possit retrahi/ ad tempus vel ad semper. hoc poterit fieri non licite sed merito. Patet ex terminis. Quod si quis dixerit/ magnam tempus lapsam requiri ut hec fiant. primo venditio. deinde facultas redimendi. ante advertat quanta sit celeritas voluntatis humane. presertim in hominibus spiritualibus et abstractis ita ut coniuncta realiter/ possit intentionali dividere et preciosum a vili separare. sicut in odio et amore peccatum/ peccatum separatur a peccato. peccans amatur. oditur peccatum. quanto magis fieri poterit in his quorum quodlibet per se licitum esse potest. sicut in proposito et maxime quo ad forum conscientie et ad deum.

Sexta propositio.

Si quis presterit pecuniam alicui per mutuum usque ad certum terminum cum adiectione pene quod nisi solvat in illo termino/ obligabit solvere pecuniam ultra sortem. hoc in casu poterit bona intentione et caritative fieri et pena recipi. Patet in casibus pluribus tali pacto solvendis. Est autem bona intentio si mutuum mallet habere pecuniam suam in termino quam alter incurrat penam in differendo. quia forte tunc indiget pecunia sua et remanere vult indenis

Septima propositio.

Si quis necessitate compellatur recipere ad usuram aliquam pecuniam. ne forte damnificetur in quadruplo vel in rebus siue in vitalis potest sine peccato recipere ad usuram. Doctores in hoc conveniunt. salvantes quod mutuum recipientes non communicabit cum usurario in peccato suo. Et ita erit hic contractus usurarius. et usure peccatum in vno tantum contrahente. Notetur declaratio per simile/ ad divinam providentiam. que bene vult malis alienis. Si autem ex hac radice et prioribus possit iustificari casus noster ex prementium. quicquid fuerit de vendentibus poterit intelligens indicare.

Propositio .VIII

Si quis vendat bladum vel vinum vel aliquid huiusmodi ad creditum pro maiori precio quam esset venditurus in prompta pecunia/ et hoc faciat ex sincera et pia intentione succurrendi proximo/ non vendendum. quin mallet minorem promptam pe-

cuniam. nō videtur contractus illicite esse vel usurarius in foro conscientie. Pater ex lege caritatis et iure dominij. Nisi forte diceret/ q̄ supior: lec/ inuoluit omnes contractus tales/ propter specie mali vel se quelā. sicut non est in potestate cuiuslibet transſerre pecuniam suam in alterū p̄ ſortem rapillorū propter b̄mōi inuoluitatē et ita diceret de multis contractib⁹. Quia (sicut dictum est) decisio finalis. vnde aliquid dicit meū vel tuū/ dependet ex legibus/ nedum diuinis sed positiuis. Propterea cōsiliū habendū est nedum a theologis sed a canonistis qui si discordare videntur: lex euangelica seu theologica tanq̄ architectoria/ iudex erit vlt̄ episcopus seu gnomica vel interpretatiua. ¶ Rursus addantur propositōes duodecim. faciētes ad elucidationē tam casus propositi. q̄ aliorum in materia contractū. Si pri⁹ hāc regulam ex p̄dictis elicerimus. Contractus qui de suo genere et ex circumstantiis debz esse gratuitus sicut est mutuum nō inficitur si recipiatur aliquid velut vltra sortem/ altero quatuor modorū. videlicet si fiat. aut pro saluatione sui interesse aut pro negligentie punitōne/ aut gratia beniuolentie/ aut pro sola proprietate redemptionis redemptione.

Propositio .IX

Censualis contractus/ de se et de suo genere licitus est in multis casibus. Pater in fundatiōib⁹ ecclesiarū. Pater in cōcessione quā quis facit de re sua. Pater cum aliqua ecclesia eximit a iurisdictione episcopi. Pater ex vsu quotidiano. Pater deniq̄ per confessionē aduersarioꝝ. qui leges suas et iura ad hoc multipliciter introducunt. Sed omittit allegatio. quia nesciētib⁹ leges et canones/ vana esset. scientibus at̄ sup̄bia vel arrogans videret. maxime cum non sit presens intentio aliena dicta cape contentiosa argumētatione. nec positiuus iuribus p̄cipaliter inniti/ sed diuinis.

Decima propositio.

Censualis contractus si fiat ad vitam nō ex eo redditur de se et ex suo genere viciousus. Presupponit autem q̄ et intentio sit recta. sicut esse potest/ cōformiter ad legem diuinā. et p̄cium cōueniens. iuxta pa-

trie mores et leges. Attento q̄ ibi est probabilis incertitudo lucri vel damni. quā iuriste multum notant. Concurrunt etiā conditiōnes venditiōnis et emptiōis. quoniam pecunia est precium quod vendēs recipit. Jus autem recipiendi annuatim certum redditum in pecunia vel alia re. pecunia mensurabili/ est ibi merx. Secus forte esset si censualis redditus annualis futurorum annorū/ simul et statim solueretur. vbi fraus esse potest. Concurrat hęc eadem ratio pro iustificatione reddituꝝ perpetuorum. quia non simul eueniunt. Res autem minus valet dum expectatur in longum/ q̄ dum presens obtinet. Dicunt igitur concedētes hanc partem/ mirum videri si possunt licite emi redditus in perpetuum et nequaquā ad tempus vel ad vitam. cum ibi possit esse verus venditiōnis et emptiōnis contractus iuxta cōsiderationes prime partis.

Propositio .XI.

Censualis contractus/ propter spem lucri maiorem vel probabiliorem in vno cōtrahentium q̄ in altero/ non ideo redditur viciousus. Fertur hoc esse legis/ autoritas/ allegata etiam p̄ canonistas/ q̄ res tantum valet quantum vendi potest. et q̄ licet in contractu se decipere. sed theologo quibus ad certam regulam loqui fas est/ nomen deceptionis pro licito non libenter assumerent. conueniunt tamen in hoc q̄ non omnis excessus lucri vel damni/ reddit lucrantem et lucrari sperantem reum peccati prefertim mortalis. alioquin non salua esset omnis caro. Attento q̄ equalitas iusticie cōmutatiue de re ad rem/ sicut de pecunia ad pecuniam in cambio/ vel de precio ad preciam/ non est punctualis vel indiuisibilis. sed multam habet latitudinem. infra quam potest magis vlt̄ minus dari de precio/ sine iusticie lesione immo et sepe sine restitutionis obligatione. Quāuis de restitutione varius ap̄doctores sit sermo. dicentibus aliquib⁹/ q̄ nisi sit defraudatio vltra medium iusti precij. defraudans non tenetur ad restitutionem. Et in hoc satis concordant omnes dicentes verum esse in foro exteriōri propter irritationem legislatoris. sed de foro conscientie/ nulli dubium quin defraudans tenetur confiteri. ¶ 4

De contractibus

autem obligetur restituere nō est ita claz nec concordatū apd omnes p̄sertim theologos. Non enī videt̄ necessariū q̄ vbi cōcurrunt mutue voluntates vendentis et ementis vt res suas cōmutent in alterutrum. q̄ furtum cōmittatur vel rapina iuxta illud. Scienti et cōsentienti nō fit iniuria neq̄ dolus. P̄cipue dum sciens et volens est sui iuris in sua re. quod dicit̄ propter pupillos et similes. Et dum consensus non est lege irritatus. sicut in deceptione vltra mediū iusti precij. Si pretere rea consensus sit absolutus. nō solum cōditionalis. aut fm̄ quid. sicut Aristotiles loquitur de projiciente merces in mare. et de consensu metu mortis extorto. aut per errorem fraudulēntum inducto. quoniā ignorantia causat inuoluntariū vel in toto vel in parte.

Propositio XII.

Censualis cōtractus/nō videtur ex eo reddi de suo genere viciosus. quia reddit de nouo. vel propter hoc q̄ constituitur in rebus vel personis alijs a persona contrahente. puta quia dicit̄ emptor. tu constitues tales redditus in tali possessione vel seruo. Grante enī simili intentiōe. nīhil videtur referre an census sit iam cōstitutus vel de nouo licite cōstituitur. Ut si nouiter/redditus aliquis perpetuo emis. non refert si statim cōstituatur census annuus decem floren. plusq̄ si modo statutus/post decem annos alteri cōtrahenti venderetur. Exemplū aliud. si cōmunitas aliqua/autoritate sui principis/mota rationabilibus causis/cōstituit certā impositionē super rebus vendēdis infra terminos suos. quid refert si statim eodem contractu constituent centū floren. annualis redditus super huiusmodi impositionibz vel si faciunt hoc lapso decennio. Et q̄ niam in hac materia et similibz fm̄ dictū August. Tene certum et dimitte incertū. consciētias multoz/ p̄sertim simpliciu et timoratorum/scrupulis varijs inq̄etat molestat et in perplexitatē quandā trahit additur sequens propositio.

Propositio XIII.

Argumentū sumptū ex cōsilio vel dubio vnius doctoris/q̄ in illo dubio contrahere sit peccatū mortale/nō est efficax.

sed temerarium et negandum. **O**portet enim incertitudinem esse non tantūmodo scrupulosam leuē et formidolosam. sed valde probabilem. priusq̄ agere ea stante/peccatū mortale iudicetur. Sic enim dictū sapientis intelligitur. Qui amat periculum peribit in illo. Itaq̄ nō quod liber dubium facti/sufficit ad causanduz peccatū mortale si quid agat illo dubio stante. ergo nec quod liber dubium iuris. Assumptū patet in casu cuiusdam decretalis. Si mulier vxorata incipiat per nouam informatōnem dubitare an attineat viro in gradu phibito. quo dubio stante/querat vir debitū. quid ager vxor. Si neget. est in casu trāsgressionis iniuste si non attineat viro suo. si cedat/est in peccato mortali luxurie. Ponatur alius casus qui est creberrim⁹ q̄ dubium sit apud doctores aliquos ex vna parte q̄ hoc debeat agi. dicentibus alijs in pari numero q̄ oppositum fieri debet. sicut i facto scismatis contendentiū de papatu/ sepe fuit. Rursus in materia fidei cū doctores dissentiūt/licitum est ante determinatiōem ecclesie sepe tenere vnam partem vel alteram. Rursus induci potest materia insolubiliū. vt si ticius iuret se accepturum bertam in vxorem. si primū verbuz quod dixerit/ fuerit verum. et nullo modo accipiet si fuerit falsum. Tunc dicat hanc solam propositiōem. tu non accipies me in vxorem. Queris quid ager ticius. si accipiat. piurus est. quia berta dixit verū. Sed hec et similia dimittimus exercitio logicorum. dicentes q̄ probabilis certitudo sufficit in moralibus. vt non exponat se quis periculo. vt dicunt doctores de celebrante missam. et similibz. vbi requiritur status gratie. q̄ sufficit ad hoc. probabilis coniectura. Quia certitudo alia sine reuelatione non habet. prout in moralibus dicit̄ Aristotiles sumendam esse certitudinem/grosse et figuratiter. que certitudo non remouet in vna parte omnē probabilitatem/vel opinionem alterius partis. licet magis declinet ad istam/vel ad aliam. quod sufficit. Immo scrupulosus et formidulosus conscientijs sepe consilium est in oppositum agere/ p̄sertim ex imperio et consilio doctorum.

Propterea consilium est/q̄ in materia morali/ non ita leuiter asseratur aliquid

esse mortale peccatū. dum aliquis doctor dat consiliū super aliquo actu. q̄ non fiat maxime dum plures alij posse fieri bñ dicunt. aut q̄ cadit sub dubio prout in casu nostro notatum est. **U**bi patet qualem laborintum conscientiarū timoratarū in currimus si quilibet opinio vel consiliū doctorum/sufficit ad incertitudinē faciēdam/cum frequenter opiniones nedum varie sed aduerse sint inter doctores. nūc propter passionē anctorū. nūc propter varios aspectus circumstantiarū. modo illarum solum. modo aliarum. modo omnium. unde ortū est illō comicū. **Q**uot capita tot sententię. **D**eniq̄ consiliū est q̄ nō ostendatur tales scripturę varie/cōscientijs simpliciū. quoniā inde nihil proficiunt/nisi ad maiorē inquietudinē conscientie. Sufficiat eis consiliū superiorum. nec in talibus legendis aut discutiendis occupent se. **P**ostremo in/tra predicta sumēdus est intellectus **A**ugustini dum ait **T**ene certum. dimitte incertum. **S**uperiores vero studeant providere pacifice securitati subditorum. nedum per consiliū iurisperitorū scriptis aut verbis: sed efficacius p̄ autoritatem summi pontificis. vt vel tollat vel moderet vel interpretetur dubias tot perplexitates/expositiuis constitutiōibus ortas aut saltem det facultatē absoluedi transgressores/superioribus monasteriorū et eccliarum. vt quando dederit domin⁹ spiritum cōpunctōis/inueniāt promptū remediū. et non in desperatōis precipitiū ruant/pro diff. cultate papam vel suā curiam adeundi.

Propositio XIII

Argumentū sumptum ex illa regula q̄ vbi est eadē ratio/debet esse eadē iuris decisio/nō concludit in cōstitutionibus positivis. nisi facta sit vtrōbiq̄ similis cōstitutiō. **P**ro cuius intellectu est rememorandū/q̄ in agilibus aliqua sunt quorum ratio dependet immediate et clare/ex primis principijs moralibus. **A**lia sunt sic elongata/q̄ non apparet ratio agilitatis plus in vno q̄ in altero. nisi supueniat autoritas constitutiōis et determinatōis istam partē plusq̄ alteram. vbi tūc locum habet illud satyrici. **S**ic volo sic iubeo. sit pro ratōne voluntas. **Q**uādamo-

dum respōdent grammatici interrogati. **U**t istud vocabulū sic aut sic significat. quia sic placuit ipositori. **E**t profecto talem in opibus dei/sepe nos oportet dare respōsiōnē. **N**unc ad propositū/stat q̄ duo contractus videantur similes et ad similes effectus bonos vel malos inducētes: et tamen vnus erit lege prohibitus et alter concessus vel permissus. **E**xemplū in cōtractibus. constat q̄ in venditiōib⁹ perpetuorū reddituū/possunt provenire plura damna et depauperatōes per abusus vendentiū vel ementiū/q̄ sepe veniant p̄ mutuū/cum tractōne leui supra sortem: et tamen prim⁹ concessus est legibus alter prohibitus. **E**t ita de plurimis sine numero iuribus positivis. **Q**uāuis possz assumpta regula concedi in forma. quia iam non erit eadē ratio pro decisione iuris. si vnū sit lege constitutū alterum nō. facit enī disparitatē autoritas

Propositio. XV.

Argumentū fundatū in illa regula. dū aliquid vna via prohibet et altera/nō concludit/nisi dum probet ipm/factū et nō sola via. **E**xemplū ponatur. tam in materia symonie. q̄ vsure. **M**artinus sacerdos vult lucrari decem francos. et petrus etiā **M**artinus recipit illā summā pro sustentatiōne vite sue. **P**etrus recipit tanq̄ precii sue misse. sicut symon voluit emere potestare dandi spiritū sanctū vt inde lucraret. **M**artinus iuste habet decē francos. **P**etrus iniuste. **U**bi manifestū est. quantum operatur intentio et directio cordis. vt aliquis euitare possit faciliter symoniam cum pari seu maiori lucro tempali/q̄ perdamnatā symoniā. **E**xemplū in contractibus **P**etrus habz centū libras piperis vel alterius mercis. vendit consueto precio p̄ centū frācis. hec est pura vēditio nō vsuraria. **I**ohes emptor volēs h̄re. p̄mptā pecuniā/petita dilatiōe solutiōis a petro. vēdit alēi mercatori statū suū p̄ centū p̄ minori p̄cio statū hūdo vt p̄. lxxx. frācis sic sibi licitū ē. **C**ōstat q̄ p̄ istos duos cōtract⁹ **I**ohes venit ad silem effectū. sic fecisset p̄ immediatū cōtū vsurariū. q̄ h̄. lxxx francos p̄ optos p̄ centū ad credētiā. **C**ōcedendū est tū q̄ in istis cōtractib⁹/q̄ q̄libet est emptio et venditio vtrōbiq̄ de se licita/ potest interuenire fraus in fauorē

De contractibus

vsurarum. peior q̄ sit vsura de suo genere nō vsura tamen pprie dicta. ¶ Unde concluditur sicut prius quantū sit in contractibus intentio ponderāda. presertim in contractib⁹ non phibitis expresse p̄ leges positūā in se vel in suis circumstātijs. qz tunc intētio bona nō sufficit ad rectificatiōē talis actus cū suis circumstātijs p̄ phibitis. vbi tamen posset rectificatō fieri in aliquo simili cōtractu non prohibito iure positūo. in eadem vel alia patria vel circumstātijs variatis.

Propositio. XVI

Argumentū sumptū ex tolerātia pape vel ecclesie/ vel ex cōsuetudiez prescriptio ne ⁊ abolitiōe locū habet in cōstitutiōib⁹ positūis vt positūe sunt. ⁊ non in pure naturalib⁹ ⁊ diuinis. ¶ Ad habendū vero plenā huius propositiōis intelligentiā/ necessaria est cognitio quid sit de iure pure positūo quid de iure diuino ⁊ naturali. Cuius rei ignorantia vel inaduertētia conturbatōem inuolutā ⁊ p̄niciōsam/ in doctrina iuriū sepe facit. ¶ Sed quantū sufficit ad presens (quia alibi traditū est) constat q̄ p̄ easdem causas. res ipsa dissoluitur p̄ quas opposito modo se habētes exorta est. Constat preterea q̄ leges positūe tunc solū instituūtur cum pmulgan- tur. ⁊ vim obligatōis habent dū morib⁹ vtentiū approbātur. ¶ Dicamus igit̄ q̄ vbi papa vel ecclesia vel legislator/ sciunt q̄ constitutiones sue/ vel nō publicātur. sed dantur obliuioni. vel nō approbant moribus vtentiū. sed passim fit in oppositum. constitutiones ille desinunt habere vim obligatōis tanq̄ abolite p̄ nō vsū vel consuetudinē oppositam. que est nō legum omniū sed positūarū optima interpretēs. Alioquin tolerātia pape/ vel legislatoris/ esset sibimet repugnans ⁊ populis noxia. si vellet q̄ leges sue haberent vim obligatōis. et tamen illas neq̄ publicaret neq̄ erequi mandaret. Fundātur in hac radice abolitiōes constitutionum quasi sine numero positay in decretis. q̄ etiā tradite sunt in concilijs generalibus vt de ieiunando quinquagesimā. vel diē sabbati. vel q̄ sacerdos celebrans/ habeat duos assistentes. immo plus/ q̄ nullus p̄ sumat eligere cōfessorem/ nisi cū certa auctoritate. cū tamen passim qlibet sacerdos

secularis/ audiat in confessiōe alterum sacerdotem. quia sic est (vt dicūt) consuetudo que si dicatur corruptela/ vix apud sacerdotes erit salutis status. Quid preterea de tot constitutiōib⁹ et regulis positūis/ traditis pridē ⁊ non obseruatis. nūc in religionibus. nūc in ecclesijs cathedra libus et collegiatis. nūc in vniuersitatib⁹ et cōmunitatibus. nūc in ipsis etiam iuribus penalibus dicere. Nisi velint assertores oppositi/ absq̄ vlla miseratiōe homines de omni statu precipitare per laq̄os transgressionū/ in damnatōis interitum/ cum suis prelatis atq̄ rectoribus. si cum tanta austeritate faciāt artam viam domini/ et pregrauent intolerabili iugo ceruices subditorum. verum de hoc alibi latius. ¶ Propositio

Decimaseptima

Lex civilis tolerans vsuras aliquas/ non ideo semper dicenda est cōtraria legi diuine vel ecclesie. ¶ Posset hic fieri declaratio quid spectet ad legem civilē. ⁊ quid ad canonicā. et quid ad theologiam. super qua re alibi traditum inuenit. Quantum vero spectat ad presens satis est dicere q̄ legislator/ attendit consistentiā reipublice ad cōsecutiōem pacifici cōuictus inter ciues. vt q̄ nō fiant furta. rapine. homicidia. ⁊ cetera humanū conuictū turbātia. ¶ qz frequēt effrenata neq̄tia nō p̄t ex toto cōpesci/ agit more prudētis medici tolerat minora mala/ vt peiora vitent. Datū est iā exēplū de meretricib⁹ et in antiq̄ lege de libello repudiij. et de vsuris dādis alieno. sicut est text⁹ Deute. xxiij. iā allegat⁹. ⁊ xxviij. Fenerabis gētib⁹ multis ⁊ ipse a nullo fen⁹ accipies. Apparuit at̄ min⁹ malū/ q̄ vsure leues fierent. p̄ succursu indigentū. q̄ vt inducerent per indigētiā furari rapere aut passim distrahere sua bona mobilia vel immobilia/ viliissimo precio/ cum damno longe maiori q̄ esset moderata receptio sub vsuris. ¶ Nec inde iudei viuere in ocio per oppressionem incredibilem christianorum quib⁹ fenerant. Constat autē q̄ hec tolerātia/ consona est dictamini naturalis ratio nis. immo ⁊ diuine legis. p̄supposito peccato. Constat preterea q̄ papa sicut nō est immediat⁹ dñs bonoz tpaliū p̄sertim laicorum/ sic nō debet passim irritare leges

vtiles pro dispensatōe talium bonorum
constitutas. vtiles in quā ciuilitate licet fi
ant cū peccato qd̄ impedit quo ad finem
beatitudinis consequēde. Sufficit q̄ pa
pa vel ecclia/significent vel pd̄dicent tales
vel tales tract̄ illicitos esse/de iure euā
gelico et in foro consciētie. Si autē vltra
voluerit papa procedere/ per irritatiōem
etiā ciuilem omniū hmōi cōtractū/ p̄ pe
nam excoicationis et aliter. sicut videt̄ fe
cisse in quadā constitutiōe et cōcilio gene
rali/nō est nostrū os ponere in celū. Sup
ponimus bonis ratioibz et circumstantijs
motum esse/et nolle moderationibus vti
libus obuiare.

Propositio XVIII

Lex antiqua/ phibens iudeis vsuras
primis suis. sed de alienis cōcedens/ iue
nitur apud doctores habere multiplicem
intellectū. **D**icentes enī sic vsuram esse
illicitā q̄ nullo modo potest bene fieri. si
cut nec mendaciū/ ponūt consequēter iu
deos peccasse dando alienis ad vsurā. et
q̄ deus sufficienter edocuit eos sup hoc p̄
viros eleuatos et p̄pheticos. cōmendātes
eos qui pecuniā suam non dant ad vsurā
sicut in psalmo. et in Ezechiel. xxvii. Nō
plus loquendo de primo q̄ de alijs. quia
etiā omnis homo censend̄ est noster proxi
mus. Exponunt vltterius q̄ dū permittit̄
iudeis Deuterōn. xxvii. pro benedictiōe
q̄ fenerabūtur extraneis/ sen̄ hic accipit̄
pro sup̄abundantia nō pro vsura. Vel dī
cunt q̄ recipiēdo vltra sortem/ nō recipie
bant nisi rem que aliūde erat sua. propter
tyrannidē occupantiū terrā suā. sicut mu
tuati sunt vasa ab egyptijs. Pro quo di
cūt facere verbū Ambrosij. q̄ licet eos op
primere vsuris/ quos licet interficere.
Sed sup hoc quia iā aliqua notata sunt
pte prima. et nimia subtilitas nō est semp
expediens in moralibz discutiēdis/ p̄pter
abuti volentes. Nec tetigisse suffecerit. et
dicere pro regula. Ex omnis cōtractus q̄ ex
suo genere vel ex circumstantijs debet esse
gratuitus/ si interueniat pactū de recipiē
do vltra sortem/ efficit vsurarius. sicut est
in mutuo et cōmodatōne. Et proprie so
lus talis vsura nominatur.

Propositio. XIX.

Lex humana statuēs nullos redditus

posse vendi/ nisi cum facultate redimen
di/ non facit q̄ cōtractus aliunde licit̄ sit
vsurarius. aut solum pigneratici. aut q̄
in redemptiōe/ debeat fieri fructū perce
ptoz deductio. **P**onamus itaqz reddi
tum vel fundū perpetuū/ quē prius lice
bat emere pro mille francis. Accedat lex
dans in cōtractu simili facultatē redimē
di. qua nō obstante/ datur simile precii.
immo forte maius. qualis queso posset ī
hoc casu esse ratio cōtractus vsurarij. aut
q̄ in redemptiōe/ p̄cepti fructus debeant
deduci plusqz si in priori casu fieret ven
ditio reddituū perpetuozum post perce
ptiōē fructuū decem aut viginti anno
rum. **N**on est estimandū q̄ legislatoz
aliquis. sit p̄inceps. sit cōmunitas. sit p̄
latus/ vellet tali modo omnes cōtractus
reddere vsurarios. et claudere viam homi
nibz p̄sertim ecclesiasticis. q̄ non possent
viti rebus suis. nec habere sufficientē pro
dei seruitio celebrando sustentatōez. Alio
quin lex esset nedum stulta. sed impia ne
q̄ et sacrilega. et ex consequēti p̄ papam et
eccliam cum omni seueritate tollēda. Sed
nō est ita presumendū de legislatozibus et
intentōne sua. quin vellent etiā quādoqz
minus precii dari vel statui/ propter illā
facultatem redimendi. **D**uo circa p̄nt
tam et precedētibus q̄ ex modo dict̄/ no
tari vel elici/ morales quedam regule.

Prima regula. **O**mnis cōtractus quo
licite venditur vel emitur redditus per
petui/ potest similiter esse licitus si eodez
cōtractu similiter se habente/ detur fa
cultas mutua redimendi. p̄sertim in fo
ro consciētie.

Secunda regula. **O**mnis cōtractus q̄
ex suo genere debet esse gratuitus/ potest
ex circumstantijs quādoqz effici licite nec
debitus nec gratuitus. mutando speciem
in genere moris. vt de commodatōne po
test fieri locatio. Super his autē vinctio
lex et ratio iudicabunt.

Tertia regula. **O**mnis cōtractus/ qui ex
suo genere vel circumstantijs nō recipit q̄
sit venditio vel emptio ad perpetuū. non
videtur secure fieri/ interueniente pacto
de facultate redimendi. et hoc maxime in
foro exteriori. secus est in locatōne et con
ductōne. que fieri solent ad tempus.

Quarta regula. **O**mnis cōtract̄ suspectus
habet/ si appareat irētio pbabilr mala in

De contractibus

contrahentibus. ut quia negotiarum solam mercenariam/aut questum lucris turpis inter dunt. Iuxta quod ponit. xx. et ultima propositio principalis.

Propositio xx.

Ex carnis/contraria legi (in ordine spiritus ac pinde tyrannica/ insectum habens et tenebrosus cordis oculum per cupiditatem et auariciam/ facilliter inducit in tentationem et laqueos diaboli. quos sibi met multiplicat et inquit per deum contractuum.

Legimus hoc pro chodolor in experientie libro. et in scriptis doctorum/ qui propter cupiditatis nodos/ vix sciunt euoluere. quibus se malignis adinventionibus circumuoluit. iunctis maxime tot excoicationis sententibus Accipit insuper de recte dictis et factis bonorum/ scandalum sibi et offensio nem. quibus scandalum tale sit a recte docentibus et ambulantiibus/ continendum. quia non datum est. sed nequiter acceptum. quale dicitur per prophetam scandalum esse phariseorum. Non enim minus agerent que agunt/ si ceteri quiescerent.

Abiicienda est ergo auaricia. ut mundus simplex/ et lucidus haberi possit intentionis oculus in cordis directione/ secundum regulas iusticie. quas sepe magis doceat uinctio quam ratio. Grandis est idcirco deus et cum psal. dicendum Inclina cor meum deus in testimonia tua et non in auaricia. Qui uerbi latentem energiam exprimit est pridem vnus. per eodem teste cognitum est. qui cum dominica quadam in ramis palmarum/ auaricie morsum repente in corde sentiret. ipse collecto in fide et spe deuotionis spiritu/ defigens in imagine crucifixi/ velut in serpente moysi musticum/ rationis oculum. profundum ingemiscens. silenti desiderio clamauit. Inclina cor meum deus in testimonia tua et non in auaricia. Nec frustra. mox enim sensit a corde. velut a quadam introitus manu reuelleret/ negocium auaricie pambulans in tenebris eius. Eijciat et a nobis auariciam deum. ut auertat (iuxta propheticum sequens uotum) oculos nostros ne videant uanitatem. sed ueritatem. que uanitatem exufflat. et abscondas errorum decipulas. producit in lucem.

Possunt autem in hac luce ueritatis supaddere moralia quedam consilia ne subintret apud ecclesiasticos/ spiritus auaricie. ratio nequior quanto palliat. et obubratus accedit sub specie non como-

di proprium sed comis. **T**ertius esse uidetur apud ecclesiasticos uiuentes ex dotatibus si delium/ quod recipiant redditus iam assignatos quam pro nouiter emendis numerata pecuniam. **T**ertius insuper esse uidetur apud ecclesiasticos uiuentes ex dotatibus/ pauciores esse in numero monasteriorum vel personarum vel ecclesiarum collegiarum/ quam subire nimias sollicitudines et piculosas anxietates in corpore et anima/ in redditibus comparandis et augendis/ maxime si specie usurarie uel simoniace prauitatis apud simplices habere uideatur. ut si fiant de pecunijs collatis/ probabiliter uenientibus et rapinis furtis. usuris. et extorsionibus publicis. nisi fieri constet hoc propter restitutiones incertas et uagas. **T**ertius est preterea apud ecclesiasticos recipientes uite necessaria/ ut obsequio diuino deseruiant in missis et obsequiis celebrandis/ quod eorum intentio non sit obligare se nisi quantum et quousque obuentiones date/ suffecerint pro sue uite sustentatione competenti. ut uinctio et ratio iudicabunt. **T**ertius ad extremum esse uidetur (et si non forte necessarium sed iure supponendum) apud ecclesiasticos uiuentes ut dictum est quod suam intentionem ita regulatam/ exponant suis benefactoribus/ fundatoribus et sustentatoribus. qui si ex sincera caritate et non pompa uanitate procedunt/ non retrahentur a proposito suo et perfectius apud deum merentur. **N**ihilominus comparandum est humane fragilitati. que raro producit granum uirtuose caritatis/ siue multiplici palea uanitatis. Quod sub alia metaphora notauit Hieremias dicens. **D**es iusticie nostre/ tanquam pannus menstruate. Propterea non ex opibus iusticie nostre. sed ex sola dei gratia salus nostra.

Tertia pars que

sequitur postillat quendam tractatum contrarium in materia tractatum in ualentia arrogante. per unum doctorem canonicum super his casibus qui incipit Contractus quidam eo quod idem uidetur habere zelum reipublice excessiue.

Duerat pauciora etiam sufficere quam scripta sunt sub duplici petitione/ per decisionem casus traditi in materia contractuum. eorum presertim quibus et per quibus scriptum est statu pensato. **U**erum succreuit et

agitatione solius recordationis precognitio-
rum in luminationis seruator inspectio-
nis noue. doctorum nedum theologie sed
iurium. Et venit in mentem dictum tri-
plex preclarissime memorie preceptoris
mei domini. **S.** Cardinalis cameracensis.
Exptus sum inquit. dum in allegatio-
nibus iurium/ mihi veritas impugnari vide-
batur. Si dimissis glosis sup glosas/re-
cursum mihi fiebat ad nudam textum litteram
magis aptior patebat intellectus. fatentibus
hoc idem et miratibus allegantibus in aduer-
sum. **A**lex eius dictum post determina-
tionem quam aduersus symoniam celebrat fe-
cit hoc fuit. **H**oc inquit si dirigeret in-
tentionem suam in spiritualium dationem vel re-
ceptionem/multi sunt symoniaci qui non eunt.
Tertium eius dictum est illud. **S**up scriptis hu-
manis qui presupposito peccato sunt natu-
rales atque necessarii/non debet leuiter repro-
batio fieri seu restrictio. vel ad usurariam
prauitatem reductio. **D**ouit me pluries
dictum secundum loqui et scribere/qualis eum
habenda directio cordis in actibus tam da-
di quam recipiendi spiritualia. **Q**uinetiam dum
fieret in concilio **C**onstantien. querela de
tollenda symonia/similiter et usuram. tanquam
peffimas in ecclesia pestes. motus et hoc
secundo et tertio dicto/exclamare nonnu-
quam coactus sum **D**eus equissime. quis nesci-
at et symoniam et usuram modis omnibus et
tirpandas esse. **S**ed primitus declarandum
sub quibus casibus et quibus intentionibus per
predicta symonia vel usuram committitur.
ne daretur iustus cum impio. ne propterea do-
tationes ecclesiarum obtinentes omni iure de-
bite/penitus eneruent. quasi sint (vt vul-
gus insipiens et malignus/ et prout hereti-
ci criminantur) symoniacae aut ne similiter
detur usure titulus/iustis et necessariis con-
tractibus. **N**unc autem induxit ne dictum
primum. vt curiosius litteram quarundam alle-
gationum proprio considerare intuitu. ne
sine lege (vt aiunt) loqui videremur. unde
factum est. vt ex allegationibus clari-
ter eniteret pars prima. iuuantibus ad hoc theologi-
corum libris doctorum. **R**edeat igitur ad di-
scussionem tractatus ychemetur inuectiuus
contra censualistas. **S**ic enim notat vt res
contractibus in casu proposito vel simili et in-
cipit. **C**ontractus quidam. et. **A**lex autor
non nominat nec opus est.

Arguit primitus pro parte/ quam absque
ulla dubitatione dicit esse falsam
et pessimam. nos vero veram et licitam
Ita tamen si conueniamus in casu cum cir-
cunstantijs nostris. **C**ontractus inquit vt
dicionis et emprionis/ est de iuregentium et
vtroque iure/ canonico et civili/ pro licito
habitus. **S**ic est in isto contractu. quod isti-
tuit certus redditus annuus qui est merx. po-
nit etiam certum precium et sic sunt ibi substā-
tialia. que complent contractum emprionis et vt
dicitur. **A**llegat ad maiorem et minorem sicut
ibidem potest inspicere. ff. de in legibus. **R**ursus
secundo arguit in effectu/ dimissa plerumque
teverborum. **P**redictus contractus non est mu-
tuus. ergo non est usurarius. **P**robat conse-
quentiam per diffinitiones usure/ datas a do-
ctoribus. quod est lucrum proueniens ex mutui
contractu. **R**ursus tertio notat allegatio-
nes plurimorum doctorum pro parte censualiste
sed quia dicta non ponit. nihil hic elici po-
test certum. nisi libris inspectis. et ex his qui
dicit in solutio istius rationis. et sunt glose
supra capitulum. **C**onstitutus de reli. domi-
bus. **R**ursus quarto sumit quod prestatioes
sunt approbate. nec reputantur usurarie ex
go (inquit) ita dicendum erit de prestatioe an-
nua. proueniente ex dicto contractu censuali
antecedens probat per multiplicatas allega-
tiones. sed consequentiam ubi nodus iacet lin-
quit vt clara nec allegat. quod euidenter
pro nobis est. **R**ursus quinto. annua
pensio potest imponi de nouo per titulum
gratuitum. puta per titulum legati et eadem ra-
tione per titulum donatoris inter viuos. ergo
multo fortius potest imponi per titulum one-
rosum. puta per titulum emprionis et ven-
dicionis. **P**robat consequentiam quam con-
cedimus. per multa iura. et consequens simi-
liter. **R**ursus sexto descendit specialiter
ad contractum qui dicitur ad vitam. iustifican-
do illum ex dubio et periculo quod immi-
net circa vitam. per argumentum de usuris. c.
in ciuitate et. c. nauigantibus istud similiter
concedimus viso textu. **R**ursus septi-
mo producit ad idem probandum/ glosam
hostien. in summa. de usuris. que senten-
tialiter licitam dicit esse venditionem rerum ad
vitam certe persone vel personarum. ratione in-
certitudinis etiam si emptor inde lucraret.
Rursus octauo non per modum rationis sed in-
uectiois contra censualistam dicit eum videlicet

De contractibus

inniti tolerantie vel dissimulationi romane ecclesie/tanq̄ valido fundamēto.

Qonsequēter descendēs ad p̄tē oppositā que fm̄ cū indubie vera ē. ⁊ diuino iudicio/cōscientie ocio ⁊ rōnis dictamini/audacter cōcordās/et ita determinat idip̄m de quo facit q̄stionē

Primum fundamen

tū ponit. quia vbi est eadē ratio. debz esse eadē iuris decisio. sed eadē ratio phibitō nis q̄ est in vsura apta ⁊ manifesta/occurrit etiā in dicto censuali cōtractu. igit. ⁊c. Deducit vtrāq̄ prem/p rōnes exēplaz dicta doctoz. super quibz in respōsione alia qua tangemus.

Secundū funda

mentū sumit ex glosa magna dñi Innocētij de vsuris. c. in ciuitate. quā inserit ⁊ postillat. ⁊ ex ea cōcludit cōclusionē vnā sub hac forma In casu quo p̄tinaciter tenetur/⁊ ideo innocenti⁹ vsus est verbis cōsiliij. qz dubiū sibi erat an cōtract⁹ esset illicitus vel nō. Etiam in tali dubio fidelis xpianus de necessitate salutis tenet a tali cōtractu abstinere. nā in tali dubio cōtractū ip̄m iniens/discrimi se supponit ⁊ sic mortaliter peccat. Deinde nitit̄ iniustificare cōtractū ad vitā. dicens nō sufficere dubiū seu piculū quod imminet/ad iustificationē. Deinde obijcit ⁊ tra se/in q̄rta cōclusionē/⁊ Innocēti⁹ locut⁹ est de facultate redimendi. Et r̄ndet qz verū est. sed magis improbasset si hoc intellexisset

Multis autem omiſsis placet inferere glosam Innocētij. ⁊ admittere diuisionē illius quadrimēbrē. ad quā discutiendā postmodū reuertemur. qz nisi fallat animus/multū p nobis est. Glosa Innocētij. P̄tia ps Ex hac decretali (in q̄t Innocēti⁹) satis innuit/⁊ si aliq̄s pro certa pecunie quātitate/emergit aliq̄e redditū granī vel vini vel aliū consilem redditū/ppetuo sibi ⁊ suis heredibus dandū a venditore ⁊ suis heredibus/vel etiā ad certū tps vel ad tēpus vite alicui⁹/⁊ licitus est huiusmodi cōtract⁹/dūmodo redditus annu⁹ cōmuni estimatōe non excedat redditū quē h̄ret vel habere posset/si terrā de tanta pecunia emisset. Quidā tñ dicūt. qz qñ in p̄petuū emit ⁊ nunq̄ p̄t ē

illicitus cōtractus. quantūcūq̄ sit magnus redditus respectu precij. quia licet in cōtractibz/se decipere. ff. de mio. in cāc. ij. pa. si. Secūda ps Alijs videt̄ ⁊ forte melius. qz si quis emit redditū cōstitutum ante cōtractū vel actiōem venditam siue cōstitut⁹ fuerit i re/puta in domo vel possessione vel alijs hmōi siue in persona puta serui vel liberti vel rustici vel actō vel nomen. Item siue sit certus redditus. puta qz reddit decē. siue incert⁹ puta qz reddit quartā prez fructuū qui p̄cipiūt de aliqua domo vel de ope alicui⁹ p̄sone Itē siue sit p̄petuus cōtract⁹ puta qz extendit ad heredes vtriusq̄ contrahentiū. siue sit ad vitā hoīs. siue sit ad certū temp⁹. puta vsq̄ ad quinq̄s ānos. Itē nō refert si redditus sit in pecunia/siue in alijs rebz siue in facto. Semp̄ in oibz p̄missis/reputat̄ cōtractus licitos. qz est ibi purus ⁊ licit⁹ cōtractus venditōis. Nā est ibi p̄ciū. scilz certa pecunie quātitas Itē ibi est merc. scz cert⁹ redditus vel canon vel ānona. Q. de sacrosanc. ecc. iubem⁹ in p̄cipio in auct. de re. ecc. nō alie Itē actio. c. de heredibus vel ac. vendi p̄ totū. Sed his videtur esse cōtrariū quod dicit hec decretalis. qz nō est dubiū qz vsq̄ ad illō tps scz lōgum/plus p̄cipiet de redditu q̄ sit p̄cium. ⁊ in actione constat. qz plus est in noie q̄ sit p̄cium. Solutio. licz certū sit/⁊ vsq̄ ad. xl. annos. vel. l. vel vltiores/plus accipiet de redditu q̄ sit precij qd̄ dat. tñ hec certitudo nō facit illicitū cōtractū venditōis. Quā hoc etiā sit in venditōe alicui⁹ possessionis. vbi certū est fm̄ inferiores causas qz plus accipiet de fructibz eius. q̄ sit precij qd̄ pro ea dat. etiā sine expensis vel labore. dando eā ad vitū certum vel emp̄bi theosim. Hic enī tñ reprehēdit/ qñ car⁹ vendit mercē propter terminū quē dat p̄ licū emptori/ad soluendū pecuniā. v̄l qz pro minori emit mercē/quia statū dat pecuniā. et prolix⁹ tēpus expectat mercē. q̄ penit⁹ sunt illicita. qz hic solū vendit tempus p̄ ipsa pecunia. que venit ⁊ iustū precij excedit Quod ex eo apparet. qz si vtraq̄ para esset precij ⁊ merces/p̄ minori fierent Et in casu nostro oīa sunt p̄ntia. nec vendit tps. qz res ipse de q̄b̄ dicim⁹. scilz reddit⁹ vel actio/tantū valebit vel ad minus credi⁹ valere subseq̄ntibz tpbz. q̄tuz

modo valet. vel ad min^o est dubiū. Et hoc
sufficit ad hoc vt cōtractus sit licit^o vt hic

Tertia pars Idē intelligit^r qdā. 7 si
redditus vel nomē/de nouo ppter hoc cō
stituant^r in reb^o vel psonis alijs a cōtrahē
te. puta qz dicit emptor. Tu cōstitues ta
les reddit^o in possessiōe tali vel seruo. vel
facies qz talis cōfitebit^r se debere tibi mil
le vsqz ad annū. 7 ego de illis mille/vl ma
gis p actōe p illis mille cōpetere/dabo ti
bi qnqginta. Nā dicit oēs cōtract^o istos
licitos. qz nō est mutū sed emptio Item
mli casus pnt eūēre qz iste emptor amit
teret in hoc cōtractu. puta si inops fieret
nomē. **S**3 certe bene cōsulendū est oi
bus fidelib^o qz ab hmōi cōtractu abstine
ant. scz qz de nouo ppter hoc cōstitutū red
ditū vel actionē emā. **Quarta ps** **U**
lud autē videt^r penitus illicitū. qz ipse idē
qz dicit emptor/in se cōstituat redditū vel ac
tionē. qz se obligat ad pl^o dādū. vel in pecu
niā vel in spe/quā accepit. **Hec Innocēti**

Tertū fundamen

tū sumit^r ex multis exēplis 7 allegatōib^o
in hāc vnā sententiā cadētib^o. Nō dubiū
qz is cōmittit in legē/qz legis verba cōple
ctens/cōtra legis nritū voluntatē. Vel sic.
Cōtra legē facit. qz id facit qd lex phiber.
In fraudē vero legē facit/qz saluis verbis
legis/sententiā ei^o circūuenit. **S**3 sic est i
cōtractu censualiste. qz in vtroqz cōtractu
um/est idē effect^o excepta nois mutatōe/
Sicut deducit diffuse. cōparādo condi
tōes vni^o cōtract^o ad alter^o psertim vbi da
tur facultas redimēdi. 7 maxime vbi con
stituit^r de nouo reddit^o vel annua pensio.
Addit^r qz leges veteris 7 noui testamēti
phibēt^r mutū sub annua pēsiōe/cēnt
marimo ludibrio/ si hoc foramen vsura
rijs supēset/ qz nomē mutui mutaret^r i no
mē venditōis 7 emptiōis/pmanētib^o eis/
dem effectibus. **E**t allegat multa capitula
iuris 7 scēti **Tho.** 7 **Joh.** in summa cōfes
soz. **J**ungēs illā regulā. **A**ū qd vna via p
hibet alicui/ad id alia admitti nō debet.
Addit^r verūm ex glosa regule. qz respectus
principal^r habeat ad phibitū nō ad viā 7
hec est rōnabilis modificatio. **Q**uerit
consequēter a censualista. qz quis refultat vti
litas si ex mutuo mille soldo. nō possit pē
sio vnius denarij recipi. 7 ex contractu cē
suali sumeret^r plus qz centum.

Quartū fundamē

tum assumit^r ex pte cōtract^o querēdo. quō
dum res aliqua vendit^r minori pēcio cū fa
cultate redimēdi qz si perpetuo vendēret.
talis cōtract^o nō censuat^r pigneraticius 7
p consequēns in fraudē vsuraz except^o sic
allegat glosam ordinariā **Hosien.** **Joh.**
Andree. qz talis cōtractus cōditional^r est
vsurarius. qd sane inqt videt^r intelligēdū
cū ppter pactū/res vendit^r minori pēcio.
Et p^o oppositōem sibi met factā/declarat
qz minoritas pēcij se referat ad id qd ipsa
res valeret casu qz pperuo alienaret sine fa
cultate luendi vel redimēdi. **D**einde
allegat opiniōes quorūsdā iuristaz cū vsu
is allegatōib^o. 7 exponēs doctrināl^r et be
ne/qd sit inter ius canonicū 7 ius civile.
7 qd sit de rōe legis. **C**ōcludit qz magis cre
dēdū est peritis in arte iuris canonicū. qz
peritis in arte iuris civilis. **S**3 hec omit
timus. dicētes illud bucolicū. Non nostz
inter nos tantas componere lites.

Quintum funda

mentū assumit^r ex vno casu legis. ff. de an
nua le. l. iij. pa. vlti. **D**e quo videt^r mirādū
qz leges cōcedētes vsuras/dixerint cōtra
ctū hic cōmemoratū esse vsurariū qz vel ei^o
similis/sepiissime fit apd ecclīasticos. **E**st
autē casus. qz si p legatuz vel donationē qz
est titul^o/imponit^r de nouo certa ānua pē
sio soluēda ticio/qz ad usqz ipse donās vel
legans/dictā pensionē luerit vel redemē
rit vel ab ea se liberauerit p solutiōem vel
traditōem certe sortis principalis. **C**onse
quenter inducit (7 sicut videt^r colorate) qz
min^o videt^r hic esse vsura/ qz in casu cen
sualiste. psertim si det^r min^o pēciū ppter fa
cultatē redimēdi siue hoc sit in vno iustru
mento siue in pluribus. **N**ec hoc impu
gnare contendimus.

Sextū fundamen

tum arguit. qz si dilatio traditōis mercis.
facit pēciū diminui/cōtract^o est vsurari^o
De vsuris. c. nauigati. a contrario sensu.
Sed in pposito diminiuit^r pēciuz. nec tota
merc^o est pns. scz pensio cuiuslibz āni. **V**e
ritas est/qz instādo cōtra se 7 rūdendo/ fa
cet^r qz ius petēdi pensionē annuā/sit merc^o
in ipso cōtractu. sicut in venditiōe pperui
reddit^o. **S**3 sp^o recidit in illō/qz dat^r min^o

De contractibus

precium propter facultatem redimendi et aggrauat si de nouo merc ipsa. i. ipsum ius percipiendi constituit de nouo in ipso contractu. ubi contractantes assignant et differunt tempus prout volunt.

Postmodum istis totaliter inter se possit fundatis nititur responsus dare validum ad affirmatiua censuali ste parte. **C**uius ratio duplex ad primum stat in hoc solo. quod et si dictus contractus ex forma vocali sit emptio et venditio. tamen quod ad rem et effectum est mutuum vel reducitur ad mutuum. **R**espondet sicut ad secundum. **A**d tertium vero fundamentum per glossam de religio. domi. in constituto. rindet. dicendo tres esse contractus. Unus est. cum dominus alicuius rei dominium illi concedit alicui abdicans a se ipsum dominium. nihil sibi propter certum censum annuum retinendo. **E**t de isto (ut dicit) loquitur hic glossa allegata cum doctoribus. **A**lter contractus est emphiteosis concordans cum predicto in modo constituendi. **S**ed in hoc differunt quod in primo procedens nullum sibi retinet rei dominium vel ius emphiteoticum. sed in secundo retinet utrumque. **E**t uterque est licitus. **T**ertius contractus de quo nunc inquirimus hic (ut dicit) contrarium modum ad precedentem in hoc quod ille qui est dominus ab initio ipse est qui pensionem censuale supra se et supra rem suam constituit. propterea non sequitur si precedentem contractus sint liciti quod iste. **P**roinde respondendo ad quartum fundamentum. non negamus (inquit) quod et alijs modis et contractibus annue pensiones censuum possint imponi licite. ut in fundatione ecclesie. ut in concessione quam quis facit de re sua. ut dum aliqua ecclesia erimitica a iurisdictione episcopi. et alijs modis sparsis in iure. sic allegat. sed sufficit nobis concessio fundamenti. **R**ursus. processu antecedente quod fundamentum quod per titulum gratuitum scilicet legatum vel donatum. pro annua pensione de nouo constituit. negat consequentiam. vel similitudo ad casum nostrum. quoniam in titulo gratuito. nulla est suspitio de usura. nec ad mutuum vel ad effectum mutui reducibilis secus hic. **R**atio propterea ad sextum fundamentum stat in hoc. quod in mutuo quocumque probabile dubium vel periculum non potest concludere excusationem usure. de qua in causa naviganti. **S**ecundum est in contractu venditionis et emptiois de quo loquitur illud capitulum. **C**um igitur in casu censualiste de quo queritur sit mutuum vel ad mutuum reducibile non est similitudo. attento quod precium ut in plu-

ribus est valde paruum respectu magnitudinis pensionis. et ad tempus est probabiliter satis duraturus. **P**osset addi sed non tamen hic. quod contractus talis dat occasionem machinandi in mortem alteri vel eam optandi. scilicet illi qui recipit pensionem ad vitam. **A**lteri in responsione ad septimum dicit esse duos casus positos ab Hostien. **U**nus est quod licet emere possessiones ad vitam ipsi emptoris. sed hoc intellegitur ubi non constituit fructus de nouo. et merx iam creata emitur. nec datur facultas redimendi et ita non est similis casus ad nostrum. **A**lter casus est cum quis tradit vel vendit oues alicui monasterio sub pacto quod pro quolibet oue recipiat duos solidos. cum fructus cuiuslibet ouis valeat quatuor vel quinque solidos. **S**ed post mortem tradens omnes oues ad monasterium pertinebunt. et hoc est licitum propter incertitudinem mortis vel multiplicationis omnium. **S**ed secundum est in casu censualiste quod est mutuum vel ad mutuum reducitur. **P**ostremo respondet ad ultimum per illud dictum de prebendis multa per patientiam tolerantur que si deducta fuissent in iudicium exigere iusticia non deberent tolerari.

Ecce summam collecta est sententia tractat. quantum visum est sufficere ad intentionem nostram quod versatur non ad impugnationem tractat. principaliter aut mordaciter sed ad elucidationem veritatis. tamen in casu proposito quod in alijs nonnullis in materia contractuum. que ad conscientiarum serenationem et iurium faciunt intellectum.

Attentio prima

Attenat in primis quod octo rationes facte per censualista militat pro casu nostro. **R**ec respondiones date per trariant. sed confirmant propositum. dum concedunt censuales redditus rationabiliter emi posse vel institui si non appareat de corrupta intentione. vel ex modicitate precij. vel ex mala fama contractantium. ut quod consueuerunt usuras exercere.

Attentio secunda

Attenat quod prima ratio sua contra censualista fundas se in hoc quod ubi est eadem ratio. debet eadem iuris decisio soluta est per quarta decimam propositum scilicet peris. **A**t possit respondendo ad formam concedi maior in terminis si sit eadem similitudo penitus. sed minor negabilis. quoniam in usura apta prohibio legis diuine et humane est manifesta. non sic in casu

censualiste. etiam ubi peccaret. quia hoc est
 occultum. aliud manifestum. **A**ddito quod p
 cepta non obligant ut fiant ad intentionem p
 cipientis nisi sub conditione. hoc est si de
 beat finis assequi. alioquin honoris pa
 rentes propter naturalem pietatem non referre
 do ad deum peccaret. **S**icut et ieiunans si non
 efficeret deuotior. et ita breuiter de quoli
 bet precepto. **F**acit pro hac ratione te
 ptus expressus extra de usuris. c. in ciuita
 te ubi sic dicit Alexander tertius / scribens
 ianuen. epo. In ciuitate tua dicitur sepe con
 tingere quod quidam pip seu cinamomum seu
 alias merces comparant. quod tunc ultra. p. li
 bras non valent. et permittunt se illis a qui
 bus illas merces accipiunt. xi. libras statu
 to termino soluturos. Licet autem contractus
 huiusmodi ex tali forma non possit cense
 ri nomine usurarum. nihilominus tamen vendito
 res peccatum incurrunt. nisi dubium sit. merces
 illas plus minusve solutiois tempore valituras.
Et ideo ciues tui salutari sue bene consulere
 si a tali contractu cessaret. cum cogitationes
 hominum omnipotenti deo nequeant occul
 tari. **P**osset autem hoc in loco fieri per qui
 sitio / cur contractus hic commemorat. et quod
 non est usurarius sit illicitus. **S**i dicatur
 quod propter precium maius et excessiuum. hoc
 habet locum in foro conscientie / sicut etiam
 videtur notare decretalis. sed non in exteriori
 iudicio ubi res tantum valet secundum legistis
 quantum vendi potest. quod intelligitur nisi sit
 defraudatio plus medio iusto pretio. quod tunc
 contractus rescinditur. ut in ciuilibus / licet non
 sit in fraude usurarii. **R**udebit venditor.
 nequaquam. sed in fauorem conseruationis vel
 augmentatiois proprie substantie. et suste
 ntationis domesticorum onerum. **E**cce quomodo
 malignatibus et volentibus / iniuste age
 re / non sufficiunt leges positivae contra usu
 rarios late. quin potius sunt incidentaliter
 aliqui in damnum reipublice. in laqueum con
 scientie. in offensiones et scandalum. **S**i au
 tem sententia iuris / excoicationum vel inter
 dictorum / ligent abutentes talibus contractibus /
 dum sunt in fauorem usurarum. licet non in se
 sint usurarii videantur dominum iniuste an pe
 ne sint usque ad hoc ampliande. dum non
 constat de intentione.

Tertia attentio

Attendant sup secundo fundamēto contra

censualista. ubi assumitur glosam magnam
 Innocentij de usuris. c. in ciuitate. quod pri
 ma pars est euidenter quo ad omnes sui clau
 sulas / pro censualista. et pro dictis prius in
 diuersis consideratōibus. **S**icut et scōaz ter
 tia partes usque ibi. **S**ed certe bene consu
 lendum est. **A**ttento quod ubi dicitur in secunda
 parte. Alijs videtur et forte melius. non ne
 gat priores bene dixisse sed ponit sub du
 bio si sequentes melius dixerint quod loquuntur
 amplius pro parte censualiste. **E**t modus
 loquendi cōis / notat eum sentire quod melius
 cet alij bene. **D**einde cum dicit. **S**ed cer
 te bene consulendum est. **P**aret ex modo lo
 quendi quod conformatur se verbis decretalis.
In ciuitate / quod non loquitur nisi propter du
 bium intentionis contrahentium. **E**t ex illo quod
 affirmat statim in quarta predicans. **I**llud
 autem penitus videtur illicitum / quod idem quod dicitur
 emptor / in se constituat redditum. et
 ubi notet lector / de correctōne quā tracta
 tus facit. dicens per vicium scriptoris factus
 esse / ut dicatur / emptor pro venditor. quia
 non posset (inquit) bene exemplificari quod
 emptor constituat redditum in se. **S**ed hic
 cognoscitur in aduertentia magna. quoniam em
 ptor et venditor se habent correlatiue. et po
 test ille qui emit / constituit se venditorē per
 redditum vel actionem quā se obligat ad plus
 dandum / vel in pecunia vel in spe / quod acce
 perit. **E**t hoc obsecro tu lector vigilanter
 attende. et cognosces quod affectio nimia im
 pugnantibus censualistas / fecit aliter sonare
 verba Innocentij quod sua fuerit intentio. si
 cut de sonitu capanarum vulgariter exprimur.
Proinde sup reliquis conclusit contra cen
 sualistas ad vitam. et de regula ista. **Q**ui du
 bio stāte agit aliquid / mortaliter peccat
 dictum est prius propositōne triadeci
 ma secunde partis.

Quarta attentio

Attendant pro ratione ad tertium funda
 mentum quod censualista bonam habens inten
 tionem sicut habere presumit in casu nostro
 non agit in fraude legis nec contra legem.
Nec illud quod inquiritur que differentia
 sit si non possit recipi unum denarium ex usu
 ra / et contractu censuali recipientem plus quam
 centum. concludit. **E**t patet ratio per exemplum
 datum in materia de symonia. quia sacer
 dos celebrans missas. potest recipere centum
 francos pro sustentatione vite sue. **E**t non

De contractibus

posset recipere unum denarium. pro commutatio-
ne misse ad denarium.

Attentio quinta

Attenda circa quartum fundamentum quod super-
ponit illic esse fraus usurarii. tum ratione
minoris precij. tum ex conditioe contractus.
Et ideo nihil contra casum nostrum vel
simile. quam precium equat venditioni. nec fit
ad usurarium questum.

Attentio sexta

Attenda super casu civili quinti fundamē-
ti illud quod tactum est in recitando. quod scilicet illud
casum non vidi in textu legis. cuius suppo-
no bonum intellectum Vidi autem dominum
de palude quod fuit magnus iurista et theologus
qui super tertium sententiarum disti. xxxvij. vbi
cōiter doctores theologici tractant materiam
de usura et ibi requirunt Dic in qua doctores
ponit casum legis Quod si petrus vendat com-
munitati aliquam domum vel hereditatem cen-
tum francis potest statim emere. x. libras ad
vitam super eadem hereditate. Ulex est quod ex-
hibitus est mihi modo textus legis predicti
cuius sic habet. Si cui quantitas certa le-
getur. et quoad prestat in singulos annos.
certum aliquid veluti usuras iusserit testa-
tor prestari legatum valet. Sed in usuris ha-
ctenus valere debet quantum probabile mo-
dum usurarum non excedat. Et hoc textum per
primo quod facit pro nobis. quia dicit quod legatum
valet. Patet etiam quod nomen usurarum hic non
accipitur prout habet malitiam sibi voluntariam
sicut est nomen furti et rapine. alioquin sibi
contradiceret. sed accipitur usura pro superabun-
dantia in contractibus. prout etiam glossat san-
ctus Thomas. illud deuter. xxvij. Fenerabis
gentibus multis. Et in euangelio luce. xxvij.
inrepat piger seruus quod non dedit pecuniam
ad usuram. quibus sit hic metaphoricam locu-
tio. sicut ibi. feneratur domino qui misere-
retur pauperis.

Attentio septima

Attenda pro sexto fundamēto. non semper
verum esse quod si dilatio traditionis mercis fa-
cit precium diminui contractus sit usurarius
quia casus est oppositus in terminis. c. In ciui-
tate. pus allegato. et tactum est in quinta pro-
positioe secunde peris quod pacto sit hoc factibile

Attentio octava

Attenda post discussionem aliquam predicti
tractatus. quod per omnibus dictis in prioribus pre-
sub viginti considerationibus sunt doctores
theologi in variis partibus consequenter ad legem euangelicam et naturalem. cum qui-
bus legibus loqui non est sine lege loqui.
Nominatim sanctus Thomas. secunda secunde questi-
onibus diuersis. circa materiam de iusticia
nunc diuidendo iusticiam in commutativam et
distributivam. querendo consequenter de contra-
ctibus emptoris et venditoris. de usura. et simi-
bus Sicut poterit inuenire studiosus si-
ne quotatione ad quodlibet verbum. quam in
praedictis senece. Non minus culpa ad est ni-
mia diuisio quam pauca. confusione enim gene-
rat. sicut patet in puluere. si preterea causet
turbationem memorie. et intelligentie magna
inuoluntatem querat ab expertis.

Attentio nona

Attenda quod per dictis in secunda parte sub
xxij. propositionibus sunt doctores theologici
quantum liberos habui et videre potui
Primo ad conclusionem rursalem in forma con-
cordat Joh. andree in summa confessorum. quod
theologus fuit et magnus inuestigator etiam
iurium positiuorum libro. ij. tit. vij. de usuris
q. xxv. Qui hec verba sunt in forma Quid
si vendidi predictum. tali conditioe adiecta. ut quis
soluat precium a me vel ab herede meo. reha-
bea predictum ego vel heres meus. vel quodvis
ad tot vel tot annos possim rehabere. solu-
to precio. nunquid est usurarius contractus. Respon-
dit Ray. pa. vi. Item quid si. Ad hoc dico quod
non est mutuum. et emptor facit fructus suos si
necipulo usure. licet venditor infra vendi-
tionis formam postea recuperet predictum. Et hoc
intelligas nisi in fraudem usurarium sit facta
talis venditio vel conditio. quod presumitur
ex his coniecturis. scilicet ex eo quod modicum est pre-
cium respectu valoris rei. et extra de empt. et
vend. ad nostram. Item ex eo quod aliquid soluit
ultra summam receptam puta fuit vendita pro
centum et est in pacto quod cum rescindet vendi-
tio reddant. cent. extra de pignoris. Illo-
nos Item ex eo quod emptor consuevit exercere
usuras ut in predicta decretali ad nostram.
Idem Hostien. q. nono Et Bern. in glo-
sa super c. Loquestur Dec ibi Facit etiam
vuilhelmus compilator optime summe devi-
cibus et virtutibus. tractatu de auaricia parte
de usura Dum numeras contractum censua-
lem inter usurarios banc assignat rationem

quia res longe pro minori precio recipit ad annua pensionem propter pactum redimendi. Concludit ergo per argumentum a contrario sensu / si non detur precium minus / non erit contractus usurarius / saltem ex hac radice. Porro non legi theologos alios / ponentes in forma casum nostrum / sed concludit rationabiliter eius / ex alijs dicit / suis atque fundamentis / et specialiter si attendatur quid dicitur usuram formaliter esse. De iuristis autem vidi plures allegatos / quos originaliter nondum inspecimus nisi Ber. glossator de cretaliu. c. conquestus de usuris in glosa. ij. circa finem / ibi Item si vendo In qua glossa notat pecuniam numeratam posse dari ad pompam vel ostentationem sicut etiam dari potest pro impignoratioe / quo casu dicit aliquid pro precio ultra sortem. Loquitur insuper de precio ultra sortem adiudicato in fauorem ecclesie. Sanctus Thome sentit idem quod prius de pecunia numerata. Unde patet quod malignantibus vix potest claudere aditum ad usuram. Poterunt enim fingere / vel suum interesse vel aliquid simile. Sunt alij pro casu nostro allegati. Sicut dominus Hostiensis in dicto. c. conquestus. Sicut. H. boijc. qui predictos recitat / nec improbat. Sicut Ber. in summa. de usuris in pa. ij. Ceterum de redditibus ad vitam quod liceant / tenentur ex parte domini de palude / ubi prius allegans et respondens. Qui propterea tenentur artem campforia licitam / non adducens aliam rationem / quam quod ecclesia tolerat eam. Doctor iste preterea ponens opinionem durandam / qui sanctus thome. insequitur. tenent illud quod dictum est de receptione mutui ad usuram ita tamen quod dans / non abneget a se ius reipetendi / sicut nec potest / propter interesse reipublice. Preterea doctor subtilis in quarto / ponit casum sexte propositionis / secunde partis nostre / approbans illum / et laudans. et addens quod legitime prescribens rem plus alienam / non tenetur in foro conscientie dum sibi constiterit eam fuisse alienam / restituere / faciente hoc legis autoritate. et negligentiam custodientium res suas puniende. Concordat predictus de palude in quarto suo.

Attentio decima

Attendant quod super casu particulari fuerunt in dicta plurima consilia peritorum / etiam theologorum / in varijs locis et collationibus nominatim. Constantie in reformatorio. et ad

partem in scedulis subscriptis. et qui vidit testimonium prohibuit quod contractus predictus et similes. sunt liciti. Doctores autem viuentes / non minorem habent auctoritatem / doctrinaliter exponendi sacram scripturam vel interpretandi iura / quam mortui. Et qui non scripserunt. quam qui scripserunt. Et ideo frustra fit aliquando tot allegationum multiplicatio. Confestim ut vnus aliquid scripsit. et contemnit viuentium consilium. qui sepius attendere magis possunt circumstantias particulares. secundum quas variari iudicium sepe necesse est. quemadmodum dicitur experientissimi medicorum in hominibus sanandis. quod regule generales tradite sub arte / vix inveniuntur practicabiles absque exceptioe. Et tomagis in moralibus hoc euenit / quanto plures sunt mutationes animorum quam corporum. Propterea necessitatus est philosophus dum medium virtutis inquireret dicere / prout sapiens iudicabit. Patet exinde quorundam nimia humilitas vel vanitas. quod requisiti dicere quid sentiant de aliquo casu moralis confugiunt statim ad allegationes super allegationes / et ad glossas super glossas / dimissis etiam quibusque terribus. aut principijs vniuersalibus ad que debet resolutio fieri. dicentes. Iste sic sentit alter sic sentit. alter approbat eum. alter sentit cum isto / quibus recte dici potest. Dic non quod alij scripserunt. sed quid tu ipse dicis vel sentis. Dicit enim aristoteles. vi. ethicorum. quod iudicia prudentium et expertorum / habenda sunt pro principijs. vbi etiam nullam assignarent rationem quoniam ex multis experientijs et studijs / euenit illud. Vera (id est preciosa) datur logo prudentia tempis vsu. Sic in medicina / sic in omni arte. Unde orta est illa maxima a sapiente et philosophis posita. Cui liber experto in sua arte credendum est. Ubi autem dissentiunt doctores super aliquo casu / cuius vtraque pars siue agatur siue non agatur / potest in culpam verti / prout exemplificatum est in capitulo inquisitionis. extra de sententia excommunicationis. Oportet tunc attendere particularius ad circumstantias tam ex parte doctorum loquentium. ut quia isti sunt plures et famosiores / sanctiores quoque et in dictis alijs solidiores / quam ex parte illius rei que non agenda / vel agenda proponitur. Demum ex fine et intentione agentium. Et ex omnibus eliciatur de duobus

Tractatus

probabilibus propositis/quid illoꝝ pro
babilibus habendū sit. **P**retactū est insup
de resolutiōe faciēda ad terminos iuris
diuini/ybi humana iura dissonare ad in
uicem vel cōtra caritatē viderent militare
Ita enī fieri necesse fuit pro sedatiōe scilicet
matis p concilij generalis conuocatiōem
sine papa recepto p omnes qui cōuenerāt
et per iudiciū cōcilij sup vtrosq; cōtendē
tium de papatu. Non obstantē lrali sono
decretorū/quod nec conciliū euocari po
test sine papa. nec papa potest a toto con
cilio iudicari. **S**ed hec hacten? prote
statōe subiuncta. q; nihil hic vel alibi te
merarie loqui propositū fuit. nihil cū cō
scientia vel detractōis vel inordiati fauo
ris. vel amaricati cordis. nihil deniq; in
fauore illicitoꝝ cōtractū vel cōtrahenti
um. p̄sertim vsurarie p̄auitatis. quā no
uimus tam diuino q̄ humano iure dam
natam.

Finit tractatus de cōtractibus.

Ancipit tractatus eiusdem de symonia.

Super materia symoniace la
bis in collatiōe bñficiorū p
papā resoluēdo materiā ad
radicē scripture sacre. qua di
missa pcurrere ramos opini
onū p̄ticularium sine caret. ponitur hec

Symnica conclusio:

Symoniaca labes p̄tra ius diuinū
vel de symoniaca sp̄e suspectū est
in conferēte bñficiū eccliaſticū (etiā si sit
papa) extorere vel extorq̄re a bñficiādo/p̄m
ptam pecuniā/sub titulo primorū fructu
um/ac ipedire possessiōez et officiatōnem
suā q̄usq; soluerit illā pecuniā. Deduce
mus p̄clusionē hanc/p̄mo ex septē suppo
sitiōib; fundatis in iure diuino. **D**ebit
m̄debim? septē obiectōib;. **S**ubinde
septē p̄sideratiōez vel doctrinas adijciem?

Prima suppositio.

Apponit primo p̄ p̄batiōe/q; in
bñficio p̄sertim hñte curā aiarū
sunt hec duo scz officij et bñficiū. **B**enefi
ciū autē (sicut dici solet et v̄z est) dat pro
pter officij. **U**n ad ius et obligatiōem offi
ciandi/p̄petit ius bñficiū recipiēdi. sicut
infra docebit/ex oi iure. **P**ropterea nō de
bet obligari q̄s ad officiaudū / p̄ traditiōz

ordis sacri vel alias/nisi bñficiū. i. ius re
cipiēdi sustentatiōem vite siml' annectat

Secunda suppositio.

Apponit p̄terea / q; officij ecclie
ſiaſticū q̄nq; sumit p̄ iure officij
andi. **U**nq; p̄ obligatiōe ad officiaudū
Unq; v̄ro p̄ ipso actu officiaudū. **E**st
autē h̄mōi act' sic descriptibilis q; est exer
citiū aliq̄d imp̄sum ad vtilitatē alteri' v̄l
alioꝝ / p̄ p̄secutiōe felicitatis eterne. et dam
natiōis euitatiōe. **U**n p̄ hanc v̄ltimā clau
sulā / differt officij eccliaſticū / ab officio
tpali vel ciuili. videlicet rōne finis. primi
seu p̄ncipalit' intenti / qm̄ finis primus
officij ciuilis / est felicitas seu tranq̄llitas
politica vite p̄ntis / officij at eccliaſticū
h̄z finē altiorē / videlz salutē eternā aiarū.

Tertia suppositio.

Apponit insup q; hec tria / pure
sunt sp̄ualia / scilz ius ad officiaudū
quod dat a supiore vocatē vel eligente
q; nemo assumit sibi honozē fm̄ aplm̄ sz
q; vocat a deo sicut aaron. **S**ilr obliga
tiō ad officiaudū cōsurgit ex consensu su
scipiētis hoc ius vel honozē. **S**ilr actus
officiaudū / sp̄ualis est rōe finis vel obiecti.
et vt frequēter rōe ipsiusmet obsequij. sicut
sunt baptizare. p̄dicare. ordinare. celebra
re missam absolueret ita de reliquis.

Quarta suppositio

Apponit amplius / tanq; suffici
enter et expresse determinatur de
iure diuino p̄ christū et p̄ aposto
lum / q; ad officij eccliaſticū sic trifarie
sumptū / pro iure / pro obligatiōe. et pro
ipso opere / correspondet beneficiū trifa
rie proportionabiliter sumptū. scilz pro
iure. pro obligatiōe et pro ipso opere.
Unde beneficiū p̄ ipso iure sic potest de
scribi. q; est ius recipiēdi sustentatiōem
vite temporalis condēcentē / ratiōe sui spi
ritualis officij. **O**bligatio autē ad be
nificium p̄standum / cōsurgit ex obli
gatiōe que est ad officiaudū. **U**nde illi q;
pure sponte ministrant sp̄itualia / non
semper obligantur illis quibus fit hec mi
nistratio. quin habeant curatos vel pla
tos ad hoc ipz eis ministrādū obligatos.
alioq; duplici contritiōe vel onere p̄merē
tur. **L**etoz actus bñficiū / actū officij v̄l
exercitio correspondet. et hoc v̄tiq; de iure
diuino et inseparabili. sicut deducit ap̄lus
ex multiplici radice sumpta. nunc a lege